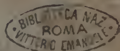
814.

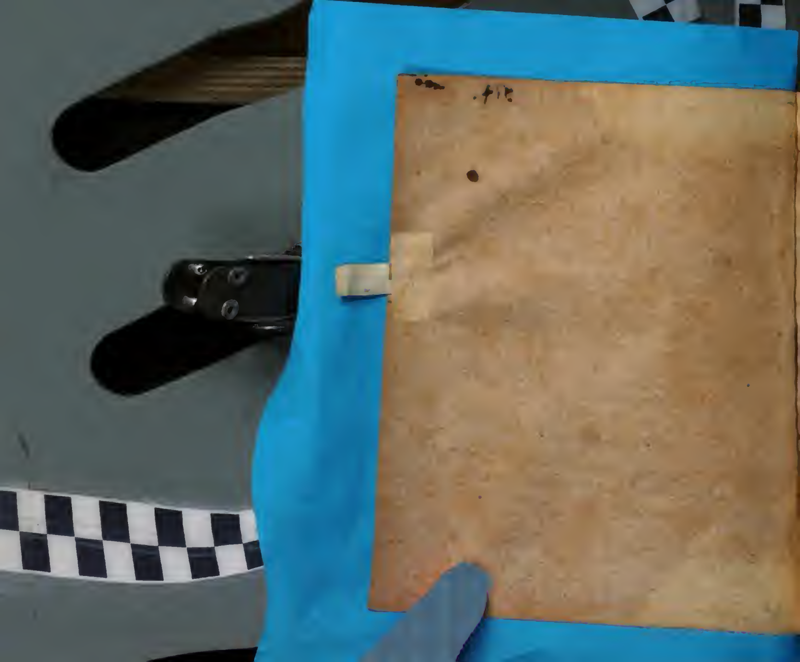
DISSERTATIO
DE
PRÆCIPUIS NEGOTIIS IN COMITIIS IMPERII GERMANICI OLIM ET HODIENUM TRACTARI SOLITIS

QVAM
Aspirante Divino Numine
SUB PRÆSIDIO
VIRI AMPLISSIMI ATQVE CLARISSIMI
HERMANNI CONRINGII
PHILOSOPH. ET MED. DOCTORIS AC PROFESSORIS CELEBERRIMI &c.
FAUTORIS AC PRÆCEPTORIS SUI PLVRIMVM OBSERVANDI
ad diem 5. Maji
placidæ subjicit ventilationi
IOAN CASPAR BECKER
Rhenberga Westph.
IN NOVI JULEI AUDITORIO MAIORI

)o(

HELMAESTADII,
Typis HENNNINGI MULLERI Acad. Typogr.
ANNO CIↃIↃCLXVI.

815.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO

DN. FRIDERICO WILHELMO

Marchioni Brandenburgensi S. R. I. Archicamerario & Electori, Magdeburgensium, Prussor. Iuliacens. Clivens. Bergensium, Stetinensium, Pomeranorum, Cassubiorum, Venedor. nec non, in Silesia, Crossensium ac Iegerndorfensium Duci, Burggravio Norinbergensi, Principi Halberstadensi ac Mindensi, Comiti Marchiæ & Ravensbergæ, Domino in Ravenstein &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

Felicitatem perpetuam.

AUdent viles hæ pagellæ, Tuum Serenissimime Princeps Domine Clementissime, sibi augustum nomen inscribere,

bere, & ut ipse illis faveas, & favoris publici viam regia humanitate aperias, summa devotione rogare, non sui quidem, non auctoris, sed argumenti, ac tuæ potissimum clementiæ fiducia. Impudens forte & audax videri possem, quod juvenis tantum Principem, præsertim jam vissimis belli negotijs occupatum, hoc immaturo ingenij mei fœtu compellare non erubescam. Verum, cum mecum perpendo Tuam, Serenissime Princeps, in studia liberalia singularem favorem, inque eorum cultores summam benignitatem, non dubito, quin benigno etiam vultu hoc specimen studiorum subditi Tui sis accepturus. Et certe merito literis faves, qui tot historiarum materiam Orbi dedisti & adhuc daturus es, Parum enim est in hominum memoria, si eam non vetat consenescere scribentium fides. Hoc Orientis domitor Alexander, hoc Cæsar, hoc veterum regum nobilissimi sensere, nec aliam speraverunt triumphis suis sortem quam quæ ex eruditorum favore contigisset. Ut itaque & Tibi post

bi post fata contingat famæ æternitas, ineundum cum literis fœdus, quo & illis præsens faveas, & Tibi illæ aliquando absenti æternum paremque virtutibus tuis locum inter Heroas constituant. Durat adhuc hodie memoria Majorum Tuorum, & beneficio literarum perpetuo quasi vivere videtur, dum familiæ Tuæ illustrissimæ, totus historicorum senatus, & bellicæ & togatæ virtutis tribuit adoream, ac ob egregiam reipublicæ navatam operam, & heroica facta, alium Marchionem cum ferreis dentibus, alium Achillem, alium Alcibiadem alium Ciceronem Germanicum, alium prudentem, severum, oculum & consilium Germaniæ, pium alium atque constantem, cunctos denique heroicis virtutibus insignes, deprædicat. Magnæ hæ quidem Serenissime Princeps, pacis bellique Majorum Tuorum laudes. Sed hæc magna majoribus factis deles. Quos enim non quotidie triumphos tuos audimus? Quos non indies

exſpectamus. Quoſcunque magnorum Principum cura tangit, mirantur obſtupeſcunt, ſe felices exiſtimant, quod tuo ſeculo vivant. Senſit vires tuas Polonia, & hodienum ſtupeſcit. Dania fortitudinis tuæ, cujus in nuperrimo bello contra Suecos grandia dediſti documenta, non ſine admiratione ſumma recordatur. Armorum tuorum potentiam ac felicitatem prædicant vicini, hoſtes verentur, Europa univerſa ſtupet, extollit, admiratur. Quamquam autem imbutus heroica armorum voluptate, non his tamen, plus juſto indulgens, pateris belli malis pacem eſſe infeſtam, nec major Regnorum es vindex, quam deinde ſalutis ſingulorum. Oppreſſos populos, afflictos Principes, tua auctoritate relevas, nec fortunæ nimium licere permittis. Verſatur jam in ore omnium Clementia, quod ſubditis, quos tuæ bonitatis ignorantia ab officij limite tranſverſos egerat, præter peccandi licentiam nihil adimis. Notæ jam cunctis

tui

tui nominis dotes, in quo omnia ad æternitatem famæ conſpirant, nobiliſſimo regno, & indole nobiliori. Sed campum non ingrediar laudum tuarum ampliſſimum, eas enim omnes recenſere velle, magnarum & ingenij & doctrinæ virium opus eſſet. Id tantummodo Domine Clementiſſimè humillimâ veneratione Sereniſſimam Tuam Celſitudinem rogo, velit hosce meos conatus, ut ſubjectionis debitæ & æterni obſequij monumentum habere, meque ſubditum ſuum, ſua tam illuſtri apud omnes Clementia proſequi. Indignos quidem eos eſſe Tanti Principis aſpectu, haud diffiteor: at liceat thura non habenti ſale & farre toſto libare. Quod reliquum eſt, Sereniſſime Princeps, Deum Opt. Max. ſupplex oro & veneror, ut domi foriſque omnia Tibi tuta ac læta præſtet, conſilijſque atque inceptis tuis adſit; præſitque ſemper benignus; faxit denique, ut Tua Celſitudo populos à providentia di-

vina & submissos Sibi & commissos, quam optime, quam felicissime, quam diutissime regens

Imperium Oceano famamque ut terminet astris

Sereniss. Potentiss. Celsit. T.

Subjectissimus & humilimus servus

JOAN CASPAR BECKER

A. D. N.

DE

PRÆCIPVIS NEGOTIIS IN COMITIIS IMPERII GERMANICI OLIM ET HODIENVM TRACTARI SOLITIS.

THESIS I.

Agnus erga Principes exinde accrescit subditorum amor, si ipsos nihil ex domesticæ & propriæ voluntatis arbitrio concludere, sed reipublicæ negotia, præsertim majora, omnium aut certe plurimorum consilio ac consensu, in conventibus agere videant. Imo multo lubentius ijs quæ consilio plurimorum decernuntur, parent, quam iis, quæ auctoritate solum Principum imponuntur. Quæ enim consilio plurium geruntur, non nisi æqua justaque esse putantur, &, si quædam duriora, ita flagitante necessitate, constituuntur, quia tamen Ordines ea approbarunt, ideo populus non nisi magna & prægnante ratione ea emanasse, æstimare consuevit, promtiusque iis obsequium exhibet. Quod videntes callidissimi Rom. Imp. Cajus Iul. Cæsar & Augustus, sæpissime Senatum convocarunt, & in consilium de negotijs reipubl. adhibuerunt, ut ipsius consilio & senten-

tia cuncta reip. negotia administrare viderentur, & per hoc populi animum sibi devincirent.

II. Si veterum replicamus monumenta, ab antiquissimis temporibus, consiliis in conventibus agitatis salutem stetisse multarum rerumpublicarum, undique deprehendimus. Et pauca per Europam quidem exstitere regna vel imperia, in quibus ad consilia reipublicæ causa ineunda publicorum congressuum usus non fuerit habitus summè necessarius. Hinc non omnino male hanc in rem Bertramus de Comitiis Imperij Rom.Germ.inquit: *Circumspice in hoc orbe Christiano, intuere imperia, regna, politias & quicquid est mediocris reip., nullaq; sine hoc fulcro stetisse & adhuc stare deprehendes. Oculos converte in statum Imperij Germ. nonne is consiliis, quæ Cæsar cum Proceribus in Comitiis inire consuevit, ceu columnæ unice innititur? Malum imminet Reipublicæ? Ecce salutari hoc remedio mature obviam itur. Consultandum de magni momenti causis? Convocantur quique sapientissimi. Labascenti Imperio suppetiæ ferendæ? statim occurritur.*

III. Pro diversitate autem gentium, diversæ quoque sunt & fuerunt Comitiorum notiones. Sua habuerunt Athenienses, sua Spartani, sua itidem Romani. Et hodie Hispanis, Gallis, Anglis, Danis, Suecis, Polonis, Germanis alijsque populis proprii cuique sunt conventus. Quemadmodum vero Regnorum varius est status, cum alia plus alia minus ex aliis rebuspublicis admixtum habeant, sic etiam Comitia non ubique ejusdem auctoritatis sunt. In regnis liberis, dicis plerumque tantum gratia Ordines à Principe convocantur, sive loco consilij, & ut audiat ab eis, si quid provincia quælibet habeat quod remedio indigeat, libera autem quidvis pro lubitu

lubitu statuendi potestas revera penes Regem aut Principem manet.

IV. Talia fere hodie sunt Comitia Regni Gallici. Cum enim anno 1599 Henricus IV Edictum de pace religiosa promulgaret, Parlamentum autem id improbare conaretur, ad se vocatos Patres Parlamenti sic increpasse fertur. *Summa orationis meæ hæc est, vos ut rogem, Edictum quod Religionis confœderatis concessi, ratum esse firmumque velitis & jubeatis. Quicquid ejus à me factum est, Pacis constituendæ causa factum. Quam foris jam ante constitutam etiam domi & intra Regni mei fines stabilire decretum mihi. Obedientiam mihi debetis vel solo ordinis mei locique respectu. Multorum etiam magnorumque in vos beneficiorum nomine* Vti hæc habet Petrus Matthæus de vita Henrici IV. & paulo post. *Iam susurrari audio varia quæ haud moror. Rex vester ego sum. Obedientiam facite, mihi studiumque probetis. Legiones meas parum ex fide militantes exauctoro. Vos cogitate quid sitis laturi commodi, si mihi non eritis dicto audientes. Vel invitis vobis Edictum publicabo.* Notum ex novellis, quid adhuc nuperrime in Gallia contigerit. Cum enim quidam Parlamenti Patres Regi statim assentiri nollent, non tantum gravissime illos increpavit, sed etiam in custodia aliquamdiu retinuit.

V. Longe, alia est ratio Conventuum Germaniæ, obtinet ibi quidem ut Cæsar eos indicet; sed tamen ne hoc quidem hodie nisi ex consensu & consilio Electorum. A. B. c. 12. & Recess. Imp. de anno 1570. § 3. Concludendi autem potestas non penes Cæsarem, sed ipsum & universos Imperii Ordines est. Quippe Ordinum non consilium modò sed consensum Imperator necessario adhibere tenetur, nec quicquam absque illo aut diversum ab

illo statuere potest. *Instr. Pacis Cæsar. Suecic. c. 8. §. 2.* Adeoque adhuc verum, quod olim Tacitus aiebat: *audiuntur quidem Reges in conventibus, sed auctoritate magis suadendi quam jubendi potestate.*

VI. Quamvis autem Germani unius fuerint originis, & linguæ prope ejusdem, uno vero unam Germaniam fere omnes habitaverint, proxima mutuo vicinitate juncti, tamen in unam remp. non nisi admodum sero, & quidem demum vix ante hos octingentos annos coaluerunt; adeoque ante illa tempora, nunquam de salute universæ Germ. deliberatum est, nec ulla communia Comitia ab omnibus Germ. populis sunt celebrata. Quanto autē patriæ malo, hæc de Britannis Taciti verba indicant. *Nihil adversus validissimas gentes illas pro nobis utilius quam quod in commune non consulant; rarus duabus tribusve civitatibus ad propulsandum commune periculum conventus, hinc dum singuli pugnant, universi vincuntur.* At postquam invictissimus Imperator Carolus M. incredibili sua virtute atque fortuna, Germ. omnem in unum corpus redegit, Comitia in singulis regionibus specialia haberi desierunt, succeseruntque, quia omnes illæ Provinciæ unius corporis membra jam erant, annua & toti Imperio communia. Atque ex illo tempore obtinuit, ut non amplius in singulis provinciis Conventus agerentur, sed jam in communi omnium Ordinum consessu de salute patriæ ageretur.

VII. Cæterum jam nostrum non est propositum, de singulis rerump. conventibus agere (tantam enim rem quis citra periculum suis committere viribus auderet?) neque vel omnia ad Germ. Dietas universales pertinentia subnotare lubet, sed tantum de earum materia, quantum per ingenij tenuitatem licet, non nulla seligere, dispu-

820.

putationi includere, & eruditorum placido examini publici exercitij gratia subjicere est animus: & quidem res præcipuas tam olim quam hodienum in Comitiis tractari consuetas, in quantum à me ex historiis peti potuerunt, thesibus hisce inserere conabor. Quod ut feliciter succedat, tu Deus largire vires, & fac ut omnia in nominis tui gloriam cedant.

VIII. Res vero quarum causa Comitia haberi solent, pro varietate negotiorum Imperio incumbentium, uti olim ita & hodie diversæ sunt. Omnia nimirum illa quæ ad salutem vel Statum Regis & regni pertinebant, in Comitiis Carolinorum Regum ævo tractabantur. *Hincm. Epist. 3. c. 33.* Hodieque omnia negotia quæ ad Imperium vel conservandum vel defendendum pertinent, in Comitiis tractari solent R. A. *de anno 1512.* Et ut paucis me absolvam, quicquid est, quod ad gloriam Dei, conservationem justitiæ, honestatis & publici status ædificationem conferre possit, de eo in conventibus publicis agitur. Reformation guter Policey zu Augßburg *anno 1530.* §. 1. Sampt jhnen alles das fürzunehmen zu rahtschlagen / zu handeln und zu schliessen / daß zu fürderst Gott dem Allmächtigen zu Ehr und Lob / gemeiner Christenheit und Teutscher Nation zu Wolfahrt Fried und Einigkeit / auch dem H. Röm. Reich zu nutz auffnehmen und gedeyen gereichen möcht. R. A. des Reichßtags zu Regenßburg *de anno 1541. §. 1.* Alles anders zu handeln und zu schliessen / daß dem H. Reich / und desselben Ständen zu wolfahrt nutz und gutem reichen mög. Ac in novissima Pacis constitutione ea de re ita cavetur. *Gaudeant sine contradictione jure suffragii in omnibus deliberationibus super negotiis Imperii, præsertim ubi leges ferendæ, vel interpretandæ, bellum decernendum, tributa indicenda, delectus aut hospitationes militum instituendæ,*

tuenda, nova munimenta intra Statuum ditiones exstruenda nomine publico, veterave firmanda præsidiis, nec non ubi pax aut fœdera facienda, aliave ejusmodi negotia peragenda fuerint: nihil horum aut quicquam simile posthac unquam fiat vel admittatur, nisi de comitiali liberoque omnium Imperij Statuum suffragio & consensu.

IX. Sed ut evidentius appareat quænam negotia in Comitiis tractentur, singulatim ea perlustrabimus. Horum autem alia spectant ad Statum Imperii Ecclesiasticum, alia ad Politicum. Ad Ecclesiasticum, ut de religionis dissidio componendo, de concilio convocando &c: Politicum vero ad Statum quæ pertinent, aut pacifica sunt aut bellica. Cuncta autem comitiali, liberoque omnium Imperij Statuum suffragio peragenda. Nos paucis ad Statum Ecclesiasticum pertinentibus præmissis, ad alia pergemus.

X. Cuinam in qualibet rep. constitutio sacrorum competat, non una est doctorum opinio. Nonnulli enim hanc Summæ Potestati cujuslibet Reip. attribuunt: Alii vero omnem sacrorum curam uni tribuunt Romano Pontifici, quasi totus Christianus orbis quoad cultum divinum ab uno illo dependeat. Illi competere jus, doctrinam fidei Christianæ aliaque ad cultum divinum pertinentia ordinandi atque constituendi, intrepide asseverant. Hancque potestatem ipsi divinitus concessam; Regibus vero solam executionem, custodiam, & defensionem eorum commissam, quæ à Papa decreta & ordinata fuerint. Hinc illorum vox, *Glorientur in eo licet Reges, quod statutis patriæ subjecti non sint, aut legibus alienis, attamen decretis Pontificum parere eos oportet.* Imo eousque extendunt potestatem Papæ, ut si ille videat Regem aut

Prin-

Principem male remp. curare, pro arbitrio ipsum deponere, subditos juramento fidelitatis solvere, & cui placet Regnum iterum donare possit. Quam potestatem ad Regna infidelium simpliciter extendunt, sive bene illi sive male rempubl. suam administrent. Et hac falso sibi persuasa potestate fretus Alexander VI. Pontifex superiore seculo ipsas terras Americanas Ferdinando & Isabellæ Regibus Hispaniæ occupandas concessit.

XI. Si ad nostram Remp. oculos convertimus, non uno eodemque modo se potestas sacrorum in ea semper habuit. Postquam enim felicibus Francorum armis Germ. in unum corpus redacta est, ac regiones paganæ & idololatricæ ad veram fidem Christianam sunt conversæ, summa potestas ut in aliis rebus sic etiam in sacris, ad Regem, seu Imperatorem, & Ordines Regni coniunctim transiit, legesque Ecclesiasticæ non minus quam civiles, in Comitiis universalibus conditæ sunt, ceu testatur *Capit. Carol. M. & Lud. Impp. L.2, c.12.* Et si quæ controversia in religione oborta est, aut quid in disciplina Ecclesiastica, in vita & moribus clericorum fuit emendandum, hæc plerumque in Synodis tractabantur: quibus tamen Rex nomine reipubl. vel præsidebat, vel postquam ad ipsum relatum est, quid Synodus statuisset, auctoritatem accommodabat. Etiam per Legatos qui certis anni temporibus in singulas regiones ad conventus agendos ex aula mittebantur, non minus ab Episcopis quam Comitibus rationes officii exigebat. *Cap. Carol. & Lud. L.3. c.77.* Verùm post tempora Caroli M. magis magisque ut in alijs ita etiam in his Regia auctoritas cæpit deficere; contra invaluit auctoritas Pontificum Romanorum. Hi enim Regnum in Ecclesia occuparunt, & Imperatores ac Principes omni ferè potestate circa sacra exuerunt.

XII. Ad

XII. Ad summum gradum in nostro Imperio hæc superstitio pervenit seculo XI. tempore Gregorii septimi Papæ: qui majori, quam antehac factum unquam, impudentia & ausu talia cæpit profiteri: anathemate percussit Henricum IV; juramento fidelitatis solvit subditos; maxima bella excitavit; imo omnem Germaniæ statum perturbavit & tantum non funditus evertit. Voluere quidem nostri Imperatores initiò acriter vindicare suam auctoritatem, unde gravissima exorta bella, sed paulatim magis magisque succrevit superstitio, & cum ea Monarchia Papalis, adeo ut fere tota Imperij autoritas enervaretur, Pontificesque Imperatori ac Principibus tanquam Monarchæ, non tantum in sacris sed etiam in profanis imperarent, & si ipsos audire nollent statim anathemate ferirent.

XIII. Quamvis autem ita Pontifices Romani in possessionem pene illius monarchiæ pervenerint, de jure tamen semper dubitatum est: adeo ut nonnulla interdum in Comitiis de religione constituta sint, invitis quamvis imo obluctantibus & contradicentibus Papis. Verum enimvero cum sec. superiori clarius cæpisset ab hominibus agnosci, quantis in tenebris res Ecclesiastica hactenus fuisset, Luthero duce, in universa pene Europa cæpit passim ad libertatem proclamari, & jugum pontificium abjici ac majore quam ante hac unquam audacia à plurimis emendatio Ecclesiæ postulata est. Quæ cum à Papa obtineri non posset (qui quantum ex emendatione auctoritatis & ornamenti Ecclesiæ accederet, tantum de sua amplitudine & potestate detractum iri, non vano timore conjiciebat) tandem discordantis patriæ non aliud fuit remedium, quam relictis Ecclesiæ diffidijs in Rep.

unum

unum sentire, ac pristinum in rebus sacris modum iterum revocare. Pace igitur religioni R. A. Zu Augspurg anno 1555. data, Ordinibus Imperii in suis ditionibus Ecclesiæ constituendæ facultas permissa est. Quod & Instrumento Pacis *c.5. §.30.* est confirmatum.

XIV. In Imperio itaque nostro, non Romano Præsuli modò, per Lutheri dogma, sed & Imperatori, per Pacem Religionis, Pontificatus hic abrogatus est, imo Imperatori omne jus præcisum in religionis negotio, causisque illi annexis quicquam statuendi, ordinandi, aut innovandi. Recessus Imperij de anno 1555. §.15. Cui non contravenire, sub quocunque prætexu id fiat, sanctissime promisit Imperator d. Recess. §. 29. Et Ordines Imperii, præsertim á parte Evangelicorum, in causa religionis, superiorem nec illum nec alium recognoscunt. Si autem controversia quædam religionem aut à religione dependentia concernens, inter Ordines oriatur, nullæ Imperatoris partes sunt: Sed Assessores, utriusque religionis, certo numero in hujusmodi casibus, ad litem decidendam constitui oportet. R. A. *de anno 1555. §. 22.* Hinc dubio ex pace religionis suborto non ad Imperatorem illud sed tota Comitia pertinet. Ita Iohannes, Marchio Brandeburgensis, Imperatoris, in causa Abbatis Fuldensis contra Sachsen / Monasterium Altendorff concernente, Commissarius, dubium illud de bonis Ecclesiasticis mediatis, von den gemittelten Klöstern / an. 1558 per interlocutoriam, ad Comitia rejecit. Et Maximilianus Secundus cum ex capite religionis quædam inter Ordines controversiæ suscitarentur, earum cognitionem sibi non arrogavit, sed ad universos eam Ordines pertinere, anno 1576. die 25. August. & 24. Sept. expresse confessus est. Das die Irrsaln / vor die gesambte Reichsständ gehörig: Sintemahl ihre Kay-

B

serl.

ferl. May. wol gesehn/ daß es doch auff eine declaration, so im Religion friede cum clausula annullatoria verbotten / auß-lauffen wolte. *Propositio Legatorum Electoris Saxoniæ ad Cæsarem facta 13 Maji 1630.* Nec itaque male Evangelici Capitulares Episcopatus Argentoratensis, Senatu Aulico recusato, ad utriusque religionis Arbitros provocarunt: Eo quod cognitionem hujusmodi rerum, & declarationem pacis religiosæ Evangelici Ordines Imperatori nunquam concesserint. Weil die Evangelische Chur-fürsten/ Fürsten und Stände/ Kayserl. May. oder deroselben Reichßräthten die cognition dieser Sachen/ alß welche ohn mittel den Religionsfrieden concerniren/ niemahls eingeraumet/ oder gestendig gewesen. In literis ad Cæsaris Commissarios, de dato Straßburg 3. Octobr. anno 1602.

XV. Longe ergo rectius hac in re hodie se res Germaniæ habent quàm olim, magnoque patriæ bono potestas sacrorum Papis iterum erepta. Nam impossibile est, ut vel vera felicitas civilis, vel resp. integra possit servari, nisi majestas summã habeat potestatem in religionis negotia ipsumque cultum divinum. Nulla sane majestas potest officio suo recte fungi nisi potestatem habeat tum in omnes cives, tum præcipue in omnes sacrorum ministros, imo etiam in primores civitatis, ut ditissimos, si illi forte obstent quominus sacra rite obeantur. Tamen non cessant hodie Iesuitæ (acerrimi Monarchiæ Papalis propugnatores) hisce dogmatibus Imperium nostrum turbare. Quod si prudentissimum hac in re Christianissimi Regis exemplum Serenissimi Electores & Principes Germ. sequerentur, ac omnes libros talia docentes comburerent, brevi ab hac non toleranda superstitione, Patria liberari posset. Sed relictis sacris, utpote ad scopum nostrum pro-

prię

prie non pertinentibus, ad alia transimus, neque enim patitur etiam vel ratio instituti hæc omnia ex dignitate persequi.

XVI. Dispescuimus supra res in Ecclesiasticas & Profanas, has vero iterum in civiles & bellicas. Vtræque ut recte in republica sese habeant, Summæ Potestatis est videre; hæc verò quia in nostro Imperio est penes Comitia, utique etiam tam civiles quam bellicæ in iis tractari debent. De civilibus primo agemus. Initium quidem facientes de donis Regibus nostris olim in Comitiis offerri solitis; quandoquidem & hinc plerique veterum Germ. Conventus incipiebantur.

XVII. Sero admodum in nostra Germania Regibus potestas concessa est, tributis & oneribus Aulæ sustentandæ, aut militum alendorum causa, subditos pro lubitu onerandi. Ipsis enim olim ex reditibus propriis, fiscalinis bonis, aliisque proventibus Imperii fuit vivendum. Ut autem gratum etiam erga Regem suum Status ac Proceres Imperii animum declararent, ipseque laborũ pro republica exantlatorum haberet præmium, quilibet pro lubitu & facultate sua Regi munus aliquod quandocunque liberet offerebat. Tandem vero invaluit, ut hæc dona non aliter nisi in Conventibus reipubl. causa celebratis Regi offerrentur. Quoties autem Imperator vel Rex Germaniæ Comitia de salute reipublicæ agebat, Duces, Comites reliquique Status Imperii, imo etiam externi Principes & respublicæ, aut ipsimet, aut per legatos & Missos suos Regi dona fortunæ & conditioni cujuslibet non indecentia donabant. Ad quæ accipienda, propositione factâ & jam Ordinibus de ea deliberantibus, Rex quotidie apparebat, eaque grato ac benevolo animo accipiebat,

bat, quærens subinde singulos de Statu uniuscujusque reipublicæ, fortunatis gratiam omnem regiam, miseris vero auxilium & opem promittens, nonnunquam etiam afflictis dona rependens. quod ex variis ejus ævi scriptoribus constat. Sigebertus ea de re ita habet: *Regibus moris erat & salutare & salutari, & dona accipere & rependere.* Et Hincmarus Ep. 3. c. 35. *Interim vero quo hæc (segregata Statuum consilia) in Regis absentia agebantur, ipse Princeps reliquæ multitudini in suscipiendis muneribus, salutandis proceribus, confabulando raritus visis, compatiendo senioribus, congaudendo junioribus, & cætera his similia, tam in spiritualibus, quam in secularibus occupatus erat.* Huc etiam facere videntur quæ Pithœus in Annal. in vita Ludovici Pij Imp. anno 827. recenset. *Statuit Calend. Iulii VVormatiam ad celebrandum generalem populi conventum properare. Imperator secundum loci & temporis dispositionem advenit, de his quæ visa sunt studiose tractavit, annua dona suscepit, filiumq; suum Lotharium in Italiam misit.* Ex his liquido apparet, tempore majorum lucrosa admodum fuisse Regibus Comitia. Hodie is mos plane in desuetudinem abiit, omnique ex parte est mutatus, & non tantum nihil lucri ex Conventibus Imperatores nostri percipiunt, verum etiam maximos in ipsis sumptus facere coguntur. Hinc mirum non est, cur ab aliquot jam annis Imperatores nullos conventus urserint, sed etiam pro posse impediverint. Quanquam hanc veram & solam esse causam, cur hactenus Austriaci ita fugerint Comitia, non equidem affirmare ausim.

XVIII. Dum vero in his donis accipiendis occupatus erat Rex, afferentes ea diligentissime interrogabat, quid ex illa parte Regni qua veniebant dignum relatu vel retractatu secum afferrent. Atque his non solum permissum

sum, verum etiam arctius commissum erat, ut studiosissime omnia investigarent, tam intra quam extra regnum, nec solum à propriis vel extraneis, sed etiam sicut ab amicis, ita & ab inimicis, intermissa interim nec magnopere, unde scirent, investigatâ personâ. Hæcque omnia diligentissime facere, hac expressa lege tenebantur quæ exstat Cap. Lib. 2. c. 13. *Si talis causa in qualibet provincia, aut in quolibet Comitatu orta fuerit, quæ aut ad inhonorationem regni, aut ad commune damnum pertineat, eam diu latere non permittatis, qui omnia Deo auxiliante corrigere debemus.*

XIX. Cum autem varia quotidie in republica, tam publica quam privata orirentur negotia, quæ per unum Regem expedire difficile imo verò fuit impossibile; prudenti sane consilio, ut ab omni solicitudine domestica, & in quantum rationabiliter & honeste esse poterat, Rex omnipotenti Deo spem suam indesinenter committens, ad totius Regni statum ordinandum vel conservandum animum semper suum promptum haberet, ipsi in Comitiis à Proceribus & populo, in partem curarum, laboris socii, ex iis qui & claritate generis, & opum amplitudine cæteris eminerent, adjungebantur, qui per pagos vicosque justitiam administrarent, ac tam de majoribus quam minoribus Regni negotiis cognoscerent. Hincmarus Epist. 3. *Ad eos* (Duces & Comites nimirum) *principaliter totius regni consideratio in majoribus vel minoribus singulis quibusque quotidianis necessitatibus occurrentibus, cum palatio conglutinabatur.*

XX. Atque hi non nudi Regum ministri, sed Magistratus Regni fuere, dictique sunt Consiliarii Regis, Palatini majores, seu magis speciali nomine Duces & Comites: *Hincmarus Epist. 3.* Neque eos propria auctoritate

Rex uti Palatinos minores sumere potuit, sed eligendi fuerunt in plenis Comitiis, autore Tacito de Moribus Germ. c.12. *Eliguntur in iisdem Comitiis & Principes qui jura per pagos vicosq. reddunt.* Hinc mortuo Warnerio Majore domus, Rex Lotharius Treasinis placitum habuit cum Proceribus & populo Burgundiæ, eosque sollicitavit, ut alium in demortui locum eligerent. *Gregor. Turon. Lib. 11. Hist.* Et Ludovicus Imp. Wormatiam venit, habitoque generali conventu Bernhardum Comitem Barcinonæ, qui in Marca Hispaniæ præsidebat, Cameræ suæ præfecit *Annal. Francor. in vita Lud.* Imo gravissime exasperati sunt Proceres Imperij seditionemque excitarunt, cum Carolus Calvus pro arbitrio suo hæc officia cuilibet conferret. De quo ita Aim. Lib. 5. *Regni Primores indignati, quia quibusdam honores dederat sine illorum consensu, & ob id adversum ipsum conspirarunt, & conventum suum in Villam Vitmarium conduxerunt.*

XXI. In electione vero horum Magistratuum quam maxime ratio habebatur antiquæ nobilitatis, nec alius nisi virtute præditus, discretus, sobrius, nobilisque corde & corpore constans, eligebatur, uti ex hisce verbis Hincmari videre licet. *Juxta cujuscunque ministerii qualitatem vel quantitatem minister, nobili corde & corpore constans, rationabilis, discretus & sobrius electus fuit.* Cum quo etiam hæc Eginhardi verba in vita Caroli M. conveniunt. *Honos præfecti aulæ non aliis à populo dari consuevit, quam iis qui & claritate generis & opum amplitudine cæteris eminebant.* Non quidem hæc officia plane erant hæreditaria, habebatur tamen etiam in electione horum officialium, magna ratio filiorum demortui, ut si quis ex filiis dignus parentis munere esset, non facile negligeretur, sed plerumque ipsi

surro-

ſurrogaretur, ceu ex Tacito apparet. *Inſignis*, ait ille, *nobilitas, aut magna patrum merita, dignationem Principis etiam adoleſcentulis aſſignant.* Et in Annal. Belgic. anno 877. *Si Comes de regno obierit, cujus filius nobiscum, filius noſter ordinet de his, qui eidem Comiti pluſ familiares, propinquiores fuerunt, qui cum miniſterialibus ipſius Comitatus & cum Epiſcopo, in cujus Parochia fuerit ipſe Comitatus, ipſum Comitatum provideant, ſive regant, usq; dum nobis renuncietur, ut filium illius, qui nobiscum erit, de honoribus illius honoremus. &c.*

XXII. Etſi autem initio Ducum officium atque dignitas tantùm fuerit militaris, ceu ex hiſce diſertis Witichindi verbis apparet. *A tribus etiam Principibus totius gentis Ducatus adminiſtrabatur, certis terminis exercitus congregandi poteſtate contenti, quos ſuis locis ac vocabulis novimus ſignatos, in Orientales ſcilicet populos, Angarios atq; VVeſtvalos. Si autem univerſale bellum ingrueret, ſorte eligitur, cui omnes obedire oportuit, ad adminiſtrandum imminens bellum. Quo peracto, æquo jure ac lege propria contentus poteſtate unusquisque vivebat.* Succeſſu tamen temporis eandem cum Comitibus juris dicendi poteſtatem acceperunt, imo integras ſæpe provincias pluribus Comitatibus coagmentatas, civili & militari imperio adminiſtrarunt, quod ex variis ejus ævi monumentis liquidò poteſt demonſtrari. Brevitatis causâ duo tantummodo exempla adducemus, ex quibus de cæteris facile poterit judicari Primùm Eginhardus in vita Caroli ſic recenſet: *Thasſilo Dux Bavariæ ad Regem evocatus nec redire permiſſus, neq; provincia quam tenebat ulterius præeſſe, ſed Comitibus ad regendum commiſſa eſt.* Et Annal. in anno 618. ita habent: *Dagobertus Rex Regnum tam per ſe quam per Duces & Comites bene diſpoſuit.*

XXIII. At habuerunt hanc potestatem gubernandi rempublicam Duces Comitesque tempore Francorum, non independenter aut jure proprio, sed jure Magistratus, quod evidentissime hæc Vadiani verba evincunt: *Franci Reges*, inquit, *regnum suum Ducum maxime & Comitum opera moderabantur, qui in illa quidem ætate non suam seu propriam, sed publicam Regni ditionem administrabant. Perinde enim ut apud Romanos Proconsules, Præsides, Quæstores, Procuratores: ita in Francorum regno, Duces Comites, & qui Cameræ nuncii dicebantur, alienæ potestatis functionem gerebant.* Et Bodinus L. 3. de Rep. *In Francico*, ait, *Imperio Duces, Comites, Marchiones, & qui arces Provinciarum habent à Principe, jurisdictionem & imperium habuere precarium, nil suum.*

XXIV. Sed paulatim illa temporalis & ministra Comitum Ducumque potestas, partim vi, partim emtione, partim profusa Regum liberalitate, omnino mutata est. Præsertim cum Reges nostri in luxu & otio marcescentes, parum jura reipubl. curarent, fieri aliter non potuit, quin pro se quisque, qua parte poterat, neglecta à Regibus munia occuparet, & in ditionem suam pertraheret. Non quidem uno momento, sed tractu temporis istæ mutationes factæ, ut non mutari rempubl. sed mutatam esse sentirent Reges nostri, uti communiter hujusmodi mutationes fieri solent, docente Arist. Pol. l. 5. c. 3. *Civitas*, inquit, *ex partibus constat: quarum sæpe nonnulla occulte augescit.* Adeo hodie creverunt Duces & Comites, tantoque incremento aucti sunt, ut provincijs suis præsint jam, non ut gubernatores, sed pene ut Reges, collatis in eos iis juribus, quæ solius olim Regni erant atque Regum.

XXV. Cæterum an hi judices simpliciter olim controversias potuerint decidere an non, numve ab illis provoca-

vocatum interdum fuerit? quandoquidem neque Cæsar, neque Tacitus, peritissimi rerum Germ. scriptores hujus quicquam memorarunt, dubitari non immerito potest. Verisimile tamen videri, lites non alias ad Principes delatas, quam privatorum quorumlibet civium, & tantum quæ inter singulos pagorum incolas intercesserunt, finiri ab illis potuisse: quæ autem ortæ fuerint aut inter Regem & Principes, aut inter ipsos Principes diversorum Pagorum, aut inter Principem & populum unius pagi, ad Comitia tum pertinuisse, ostendit Ampl. Dn. Præses in Disp. sua de Iudiciis Reip. Germ. Certe subsecutis temporibus Francorum, non alibi quam in Comitiis has lites fuisse decisas docent nos varia ejus ævi monumenta. Lib. 3. Cap. Francorum talis lex invenitur. *Neque ullus Comes Palatij nostri potentiores causas sine nostra jussione finire præsumat, sed tantum ad pauperum & minus potentum justitias faciendas, sibi sciat esse vacandum.* Et Lib. 3. c. 77. Cap. Car. & Lud. Impp. *Episcopi, Abbates, Comites, & potentiores quiq; si causam inter se habuerint, nec se pacificare voluerint, ad nostram jubeantur venire præsentiam, neq; illorum contentio alibi dijudicetur.* Hinc cum inter Reginam Brunechildim & Regem Clodoveum lis intercederet, Rex ad Conventum provocat procerum, horumq; judicio se contentum fore promittit. Qua de re ita Aimoin. Lib. 4. c. 1. *Conventum nobilium debere eum congregare Francorum, & communi tractatu, de communibus consulere rebus, se vero judicio eorum in omnibus pariturum, nec præceptis promisit obstaturum.* Cum mortuo Ludovico, inter ejus hæredes gravissimæ orirentur controversiæ, non alibi hæ quam in plenis Comitijs à Proceribus decisæ sunt, ceu ex Nithardo alijsque ejus ævi scriptoribus videre est.

XXVI. Sic eodem tempore per appellationem à ju-

dicio Principis Assessorumque potuisse causas ad Comitia devolvi, non sinunt nos dubitare Capit. Francorum, quæ lib. 7. sic habent. *Si quis judicem pro quibuscunque causis adversum sibi senserit, aut habuerit forte suspectum, vocem appellationis exhibeat, quia nemo oportet audientiam negare roganti.* Addit. Lib. 4. *Populo dicatur ut caveat de aliis causis ad nos proclamare, nisi de quibus aut Missi nostri, aut Comites justitias facere noluerint.* Confirmat hæc exemplum Ludovici Imperatoris, qui in Saxoniã profectus est ad dijudicandas eorum sententias quibus injuria à judicibus facta. Annal. Fuld. anno 852. *Profectus est in Saxoniam, ob eorum vel maxime causas judicandas, qui à privatis & subdolis judicibus neglecti, & multimodis (ut dicunt) legis suæ dilationibus decepti, graves & diuturnas patiebantur injurias. Igitur in loco qui dicitur Ninia habito generali conventu, tum causas populi ad se perlatas, justo absolvit examine, quam ad se pertinentes possessiones juridicorum gentis decreto recepit.* Apparet hinc manifestè, tempore Francorum Regum, utique licitum fuisse parti gravatæ, de quacunque causa, ob justitiam sibi in ea denegatam, à Comite ad Comitia appellare. Verum si quis temere appellasse fuit deprehensus, non tantùm eo ipso causa cecidit, sed etiam insuper gravi pœna fuit affectus. Judex autem iniquam sententiam ferens, damnum parti læsæ, interdum etiam duplum restituere coactus est, imo si magna partes injuria affecit, sæpe propterea ab officio remotus est. *Lehmannus Chron. Spir. Lib. 2.*

XXVII. Quæstio hic politica oritur nobilissima, An nimirum in republ. ubi non tantum Dominantium sed etiam omnium civium ex æquo salus quæritur, promiscua appellandi licentia sit permittenda? An vero nulla plane appellatio toleranda? Variæ hac de re sunt opiniones;

nes; Alij magnam civibus injuriam fieri putant, si non liberrime de quavis etiam causa levissima appellare possint; Alij vero in causis majoribus appellationem probant, in minoribus autem improbant, atque sic optime Reip. consultũ esse putant. Verum enimvero, neutrum in bene constituta republ. videtur tolerandum. Si enim posterior sententia admittatur, ditiores tantũ injuriæ erunt judicum exemti, pauperes vero non, quod quidem ad dominatum facere videtur, at in republ. ubi etiam salus quæritur civium minime tolerandum. Nec prior sententia sine cautione aliqua adhibita erit admittenda, quis enim prout hodie (proh dolor!) sunt hominum mores, hac admissa appellandi licentia, contentus erit sententia in inferiori judicio etiam justissimè lata? Perpetuæ erunt appellationes, & hinc tandem nihil aliud quam litium sequetur immortalitas, quod etiam minime in bene constituta republ. erit permittendum.

XXVIII. Optima itaque sententia Ampliss. Domini Præsidis in prælectionibus ad Polit. Arist. videtur, quæ omnes quidem appellationes admittit, sed hac adhibita cautione, ut qui temere appellasse deprehensus fuerit, non tantum causa eo ipso cadat, sed etiam gravi pœna plectatur, judicique à quo provocavit pro injuria ipsi illata (revera enim ita judicem lædit, dum ad judicium superius causam defert) satisfaciat, & si vilis sit persona, pœna corporali interdum in eam animadvertatur. Si vero judex iniquam tulisse sententiam fuerit deprehensus, non tantum interesse parti læsæ refundat, sed etiam pro ratione causæ gravis ipsi mulcta imponatur; si autem sæpius inique judicavit, plane ab officio removeatur. Sic auctoritati judiciorum consulitur, quæ ut salva maneat, ma-

xime intereſt reip. & litigantibus quõd ſuum eſt cuiquẽ tribuetur, hiqueſab injuria tuti erunt judicum.

XXIX. Hactenus de electione Ducum ac Comitum eorumque officio; Videamus ubinam & à quibus Reges noſtri olim electi, & adhuc hodie eligendi. Quanquam alii ſucceſſione alij electione noſtros antiquitus Reges ad imperium perveniſſe putent, dicendum tamen videtur, mediam viam in uſu fuiſſe, ita ut liberi regum vel Imperatorum, nec in imperio ſuccederent, niſi ab Ordinibus probati, aut præterirentur ſi imperio digni eſſent, modo vulgo in electione Ducum Comitumque uſitato. Credebantur enim regio ſtemmate nati, majorum veſtigiis inſiſtere, nec parentum gloriam conſervare tantùm, ſed etiam augere velle, juxta illud Ariſt. L. 2. Rhet. c. 16. *Sunt nobili loco nati laudis atque gloriæ cupidi: A natura autem homines ita animati, ut bona illa quæ ante habent augere non imminuere vel amittere cupiant.* At familiâ Regiâ plane extinctâ, tum demum Ordinibus permiſſum quemcunque vellent liberrima electione ad imperium evehere. Sic extincta familia Carolina, liberrima Francorum Saxonumque electione regnum Francorum occidentale Henrico, Aucupi poſtea dicto, delatum eſt. De qua translatione ita habet Rhegino in Chron. anno 920. *Henricus Dux conſenſu Francorum, Alemannorum, Bavarorum, Thüringorum, & Saxonum Rex eligitur, quum tamen nullum præ cæteris Principibus Jus ante in imperio habuiſſet.* Eodem modo ſubſecutis temporibus puræ electionis jure regnum Germ. adepti ſunt Lotharius II Saxo, Conradus II Suevus, Otho IV Saxo aliјque plurimi teſte *Onuph. Panvin. c. 5. de Comitiis Imperator.*

XXX. Eligebantur autẽ, ſive ex familia Regum eſſent, ſive

ſive ſola ac mera electione Regnum adipiſcerentur, ab Ordinibus & populo in plenis Comitiis, ceu ex electione Sigeberti aliorumque apparet. De hac ita ſcribunt Hiſtorici. *Dagobertus Metin veniens, cum conſilio Pontificum & Procerum, ſed & omnibus primatibus Regni conſentientibus, Sigebertum filium ſuum in Regem ſublimavit.* Idem obſervatum in electione ſucceſſorum Pipini, autore Eginhardo. *Obijt Pipinus ſuperſtitibus liberis, Conrado & Carolomanno, ad quos ſucceſſio regni divino nutu pervenerat. Franci ſiquidem facto ſolenniter generali conventu ambos ſibi reges conſtituerunt. Carolus autem fratre defuncto, conſenſu omnium Rex Francorum conſtituitur.* De electione Ludovici ap. eundem ita legitur. *Cumq; jam morbo & ſenectute premeretur Carolus, advocatum ad ſe Aquitaniæ Regem Ludovicum, qui ſolus filiorum Hildegardis ſupererat, congregatis ſolenniter de toto Regno Francorum primoribus, cunctorum conſilio, conſortem ſibi totius Regni, & imperialis nominis heredem conſtituit, impoſitoq; capiti ejus diademate Imperatorem & Auguſtum juſſit appellari.*

XXXI. Fuit is quem hactenus explicavimus in Germanico regno ſuccedendi modus in uſu, ad Henricum uſque quartum. Qui cum eodem modo adhuc puer eſſet adeptus imperium, optimam hanc & hactenus maximo Germaniæ bono frequentatam ſuccedendi rationem turbavit Papa Gregorius VII. Seculo à N.C. undecimo; Indignum dicens eſſe libertati Germ. ad unius familiæ ſervitutem Proceres populumque adigi; Longe rectius imo utilius, liberrima electione ex omnibus Imperij civibus optimum quemque eligi. (ſpecioſus ecce libertatis prætextus, ſed ſi rem penitius conſideres, nil niſi tyrannidis dominationiſque ſacræ conſtructio) Nec prius deſtitit monſtrum illud hominis, quam eo rebelles Imperji Principes adegit, ut

legem constituerent perpetuo valituram, quâ cautum *ne regia potestas posthac ulli per hæreditatem cederet, sed filius Regis, etiam si valde dignus esset, per electionem spontaneam, non per successionis lineam ad Regnum perveniret. Si vero non esset dignus Regis filius, vel si eum nollet populus, quem Regem facere vellet in potestate haberet.*

XXXII. At ex quo hæc lex in Germaniam introducta est, ingentes sæpe ob electionem regis ortæ sunt turbæ. Imo aliquoties uno eodemque tempore duo pluresve simul electi, qui inter se commissi, non nisi funesto cruentoque bello rem diremerunt. Et quid mirum? Num enim in vividis gentibus ubi mera obtinet electio, quieta fore speres Comitia? Num largitionum armorumve immunia, ubi multi opibus, genere, animis pares, neque cedere invicem poterunt, neque omnes regnare? Certe quilibet hic sibi, ut digniori, potentiori aut opulentiori, primas in republica arrogare contendit. Hæc vero nonne summa sunt discrimina, ijsque pejora quibus interdum pueritia regum vel tenue ingenium est funesta?

XXXIII. Hæc autem omnia, hoc uno fere repagulo, dum nempe sanguinis non exigua habetur ratio in electione Regum aut Principum, cohibentur. Vnde Tacitus Lib. 3. Annal. *Pravas aliorum spes cohiberi*, dicit, *si successor non sit in incerto.* Et lib. 2. Annal. *Minore discrimine sumi Principem quam quæri.* Barclajus, scriptor certe acutissimus, hac de re ita scribit: *Finge in nobilibus & inquietis gentibus, quas cernimus hereditario jure contineri, puræ electionis morem figere, quid facturos optimates existimas, nunc quoque vix Regem patientes? Iam hæc illis accedet sui fiducia, posse se quoq; regno potiri, jam despectus in regem, qui ex illorum ordine fuit, nec majores liberos relicturus. Ast ubi fortuna regnandi stirpe in una conse-*

consenuit, Regum præteritorum reverentia adeo vivit in posteris, ut vel cunæ puerorum in purpuram natorum tacitâ confessione sortis nostræ nos tangat, nec iis indignemur parere, quos priusquam lucem subeant scimus nasci ut imperent.

XXXIV. Non quidem meram successionem, electione plane remota, omni ex parte præferimus, sed hunc modum eligendi optimum ducimus, ubi magna etiam sanguinis habetur ratio, nec filius dignus patri succedere præteritur. Moribus veteris Germaniæ valde commodam fuisse illam ex hæreditaria successione & libera electione mistam constituendorum Regum rationem, vel inde saltim apparet, quod postquam libera illa electio per Hildebrandum introducta, omnia per Germaniam motibus commista sunt.

XXXV. Certe funditus Germania nostra bellis civilibus esset deleta, ni saluberrima collegii Electoralis institutione, huic malo obviam esset itum. Hinc Goldastus parte 1 Politischer Reichßhändel tit. 21. dicit. *Nunquam auspicatius, nunquam fortunatius, nunquam melius feliciusq; consultum, prospectumq; fuisse Augustissimæ Imperatoriæ Majestatis culmini, animadvertimus, quam ubi deligendi creandiq; Romani Regis, ac subinde Imperatoris, potestas atq; authoritas omnium Principum Christianorum consensu Septemviris Principibus credita est.* Imo nihil salubrius ad bella civilia declinanda excogitari posse, Politici autumant, quam ut non solum multitudini populi, verum & Optimatum pluralitati, Principis sive Regis creandi potestas adimatur. *Bodin. de Rep. L. 6. c. 5.* Cum itaque in Imperio nostro magni semper nascerentur tumultus, Pontificibus Romanis nunc hunc nunc illum inimicissime insectantibus, ipsis etiam Principibus in Cæsarum electione gravissimis conten-

tentio-

tentionibus dissentientibus, ubi sæpius plus valuit potentia & auctoritas quam consultationes & calculi suffragantium, nihil utilius Reip. fuit, quam ut numerus eligentium in paucos adeoque septem Electores contraheretur.

XXXVI. Quando vero hoc jus eligendi Imperatorem sive Regem Rom. quod antea ab omnibus Imperii Principibus exercebatur, ad paucos, & quidem septem tantum Principes, exclusis cæteris Ordinibus pervenerit, cujusque auctoritate vel constitutione id factum fuerit, magna est opinionum differentia, quas omnes enumerare ratio non patitur instituti: paucis itaque sententiam nostram proposuisse nobis sufficiet.

XXXVII. Dicimus autem laudatissimum hoc Septemvirorum collegium sec. 13. post tempora Friderici Secundi cæpisse, nullâ quidem constitutione Pontificis aut Imperatoris, utpote cum illi nullum fuerit jus in rebus civilibus, huic vero non competierit potestas, citra consensum eorum quorum interfuit jus eligendi multis adimere, certis autem duntaxat vel conferre vel relinquere. Nec uno nutu aut speciali aliqua lege primo jus hoc eligendi Regem Germanorum ad septem Electores transijsse, sed pedetentim consuetudine, Ordinum consensu approbata, introductum esse videtur. Tandem vero ut quieti Imperij consuleretur, quod consuetum ante fuerat, à Carolo IV. consensu expresso Ordinum, lege publica quæ A.B. dicitur, firmatum, sive in nomen scripti juris transiit, à seculo itaque 13. post longum & diuturnum illud interregnum, nullus amplius ab Ordinibus universis omniq́ue populo in plenis Comitijs fuit electus, sed tantummodo à Septemviris Reges creati sunt.

XXXVIII. Cæterum seculi hujus anno XLVIII vetustus hic ordo Septemvirorum ad octonarium transiit numerum, ac cautum expressa tum lege ut inposterum non septem sed octo debeant esse Electores *Instr. Pacis Cæsar. Suec. art. 4. §. 3.* Occasionem huic instituto dedit Fridericus Comes Palatinus Rheni. Cum enim ille Rex Bohemorum eligeretur, infelici prorsus successu non Regno solum, sed & Palatinatu excidit, Electorali dignitate in Ducem Bavariæ translata. Quoniam autem desideratissima Germaniæ pax conciliari non posset, nisi pristinæ dignitati solùm aliquatenus restitueretur, Carolus Ludovicus Palatinus Rheni Friderici filius, Dux autem Bavariæ in Electorum numerum cooptatus, citra ignominiam aut injuriam cedere non posset, salus reip. postulavit ut Electoratus octavus Carolo Ludovico cum Palatinatu inferiori assignaretur.

XXXIX. Electus ita Imperator, hodie per octo Electores, olim vero ab universis Ordinibus in Comitijs, non prius ad administrationem Imperij admittitur, quam jura & immunitates, Statibus illibatas fore, eligentibus sancte promisit. More non tantum apud moratiores, sed totius pene Orbis gentes usitato, qui Regum, Imperatorum, Principum, Magistratuumque potestatem, certis juramentorum pactorumq; formulis coarctare solent, ne ad gubernacula rerum evecti ex potestate in tempestatem, ex administratione in effrenem ruerent licentiam, & publicam rem pro privata habentes, pessumdarent, aut everterent. Hinc Limnæus in Prolegom. ad Capit. Cæsar. inquit: *Videmus nullam fere gentem ita barbaram ac stupidam fuisse, quæ non regem suum ad fidem & tutelam regni sub certis conditionibus jurandam, sub initium adegerit.*

D XL. Vo-

XL. Verum etsi quidem vulgo usitatum est Regibus & Principibus leges quasdam præscribere, non tamen ab omnibus æquè seruari, nos docet experientia Et Margareta, trium septentrionalium regnorum domina, exemplum nobis præbet. Quæ cum, in Suecia contra Capitulationem multa tentaret; Proceres, juramentum illi objicientes, haberentne diploma conventionum interrogavit: illis autem, se habere, & quidem probe asservare, respondentibus, ait: *Suadeo ego vobis, ut literas datas diligenti custodia conservetis: Nos autem castra, Civitates, & omnes regnorum nostrorum partes, diligentius observari faciemus.* Quod autem hæ Capitulationes in multis regnis ita lubricæ sint, ea de causa provenit, quia frequenter in sola Principis religione ac conscientia fundantur; & in vero regno harum legum & capitulationis non alij sint custodes. Cum enim Rex summa potestate revera præditus aliquid promittit, obligatur naturaliter Deo cui omnis summa inter homines potestas subdita est: sed quoad civilem obligandi rationem non semper superest facultas, quæ obligationem summæ potestatis exequatur, & reposcat promissa eo modo, quo ipsa summa potestas etiam ab invitis reposcere & impetrare potest.

XLI. Quo tempore in Imperio nostro cœptum Capitulationibus Regum potestatem restringere, diversæ sunt opiniones. Hordlederus ait verisimile videri, sub turbulento Henrici IVti imperio eam primum natam. Arumæus autem initium ad tempora Conradi I. refert. Alij sub Carolo M. cœpisse existimant. Sed verius, cui & nos calculum adjicimus, Limnæus in *Proleg. ad Capit.* dicit capitulationis initium cum Imperij nostri, imo Regnorum quorumlibet Germanicorum, ortu ejusdem esse

ætatis

ætatis, incrementum autem & diversitatem pedetentim, & varijs temporum intervallis, accepisse. Verba ejus merentur adscribi; *Primis*, inquit, *& illis temporibus, ubi absolutæ potestatis appetitus, vel nondum adoleverat, vel nondum publica specimina copiose dederat*, Capitulatio apud *nostrates, vel juramentum quod præstare solebant Reges, paucis constabat articulis: postea vero paulatim illis alij additi, & his superadditi alii, eo numero, ut hodie quinquagesimum uno articulo superari videamus. Nec tamen hic terminus & finis esse videtur, nisi imperantium libidinis fuerit.*

XLII. In quæ capita autem Reges nostri olim juraverint, docet nos Artic. 54. lib. 3. Spec. Saxon. Als man den König weblet/ so soll Er dem Reich hulde thun/ und schweren/ daß er die Warheit sagen wil/ und alles unrecht krechen/ und daß er die Reichsgerechtigkeit beschirmen wolle/ als best er könne oder möge. Et Bodinus lib.1.de Rep.c.8 talem nobis exhibet formulam. *Juro per Deum omnipotentem, ac promitto me juste regnaturum, judicium, æquitatem, & misericordiam facturum.* Verum hoc juramentum circa annum 858 auctum videtur in hunc modum; *Ego quantum scero, & rationaliter potuero, Domino adjuvante, unumquemq; vestrum, secundum suum ordinem & personam honorabo & salvabo, & honoratum & salvatum absq; ullo dolo ac damnatione vel deceptione conservabo, & qui illam necesse habuerit, & rationabiliter petierit, rationabilem misericordiam exhibebo, sicut fidelis Rex suos fideles per rectum honorare & salvare, & unicuiq; competentem legem & justitiam unoquoq; ordine conservare, & indigentibus & rationabiliter petentibus rationabilem misericordiam volo impendere, & pro nullo homine ab hoc, quantum permittit humana fragilitas, per studium aut malevolentiam, aut alicujus indebitum hortamentum*

tum devisabo, quantum Deus intellectum & possibilitatem donaverit. Et si per fragilitatem contra hoc mihi subreptum fuerit cum hoc cognovero, voluntariè illud emendare curabo. Lehm. Chron. Spir. lib. 2. c. 4. Hodie cum in numerum excrevit Capitulatio Imperatoribus nostris præscribi solita, ut quadragenarium numerum aliquot articulis superet.

XLIII. Cum adhuc electio Imperatorum penes omnes Imperij Proceres esset, hæ leges Regibus nostris, præsentibus universis Principibus post electionem in plenis Comitijs præscribebantur. *Lehman. Chron. Spir. lib. 2. c. 4.* At postquam ad Septemviros potestas eligendi Imperatorem pervenit, officio hoc Electorum, quasi appendicem juris eligendi, adhærere aliquamdiu creditum est. Verum hodie non amplius Principes volunt concedere Electoribus, ut singulis Imperatoribus novas præscribant leges, sed dicunt capitulationem perpetuo valituram in Comitijs omnium Statuum consilio formandam esse, cum sit lex fundamentalis Reip. nostræ, imo cæteras leges fundamentales ambitu suo omnes complectatur, ac Cæsaris potestatem vel arcte constringat, vel ampliet, formamque ipsam Regiminis Imperij, adeoque omnium Statuum interesse concernat. Eoque tandem perductum est, ut in nupero Instrum. Pacis Cæsar. Suecico *art. 8. §. 3.* cautum sit, in proximis Comitijs de certa constantique Cæsarea Capitula[illegible] concipienda, communi Statuum consensu agi debe[illegible].

XLIV. Hic non immerito moveri quæstio potest: An licitum sit Summæ Potestati legem præscribere, eamque cancellis aliquibus includere? Certum est, in Regnis mere electitijs, populo vel Statibus licere Regi quem sibi elegerunt, vel absolutam vel limitatam concedere potestatem.

testatem: Nam naturalis libertatis est de re sua disponere, & contractui legem pro lubitu addere. Potest imo solet fieri, ut Princeps absolutus juret, se jus sine amore & odio dicturum, consuetudines patrias non neglecturũ, bonorũ civium consilio usurum, & quæ alia ad laudem & virtutem boni imperij pertinent. In quibus si nulla formula facultatem agendi imperandive imminui constat, manet summum imperium, nec promisso tali etiam jurato aliquid decedit. Si enim promisit juravitque aliquid non ad ipsum jus imperij, sed ad modum administrandi tantum pertinens, sive ad modum utendi illo jure, non imminuit imperium. Si autem promisit aliquid Rex aut Princeps, quod ad jura majestatis pertinet sive partes summi imperij, & usum ejus: verbi gratia se non laturum leges, non gesturum bellum nisi de sententia Ordinum, tum partem summi imperij communicavit, neque adeo potestatem habet summam, quod in Monarchijs vix locum habere potest. Fieri enim nequit ut aliquis sit & maneat summa præditus potestate, & tamen cum civibus de exercenda illa summa potestate contrahat per modum perfectæ obligationis, quæ alteri parti jus det cogendi. Quippe nullum alium judicem habent, sed in propria causa judices esse possunt, quibus ab immortali Deo rerum omnium arbitrium legibus solutum conceditur. *Bodin. lib. 3. de Rep.*

XLV. Verûm si Cæsar se non præbeat morigerum Capitulationi, an eum deponere licitum? Hanc quæstionem ut eo melius decidere possimus, deducemus prius ex fundamentis Politicis, quid in universum in Regem aut Principem male imperantem, liceat. Sunt nonnulli quibusdam N. T. locis & exemplo primitivæ Christianæ

crudelitatem effugisse sufficit; at hic major civibus ut felicitas convenit, ita potestas in regem major est. In Rep. mixta non tantum Regi licite resisti potest, sed si in partem majestatis sibi non concessam involare velit, etiam illa pars Summæ potestatis quam ipse possidet, ipsi in pœnam auferri potest: uti eleganter ostendit vir Clarissimus Bœclerus in opere suo ad Grotium *lib. 1. c. 3.*

XLIIX. Ostensum jam, interdum licere resistere Summæ potestati, restat autem videre quando & quomodo. Illud quidem apud omnes bonos extra controversiam est, si quid imperet naturali juri aut divinis præceptis contrarium, non esse faciendum quod jubet. Ordo enim imperandi & parendi, cum totus consideratur, incipit à divino imperio, cui omne humanum imperium subjungitur & subjungendo conjungitur. Quod autem in ordine sub alio ita constituitur, ut ab eo modum, vim, ac decus accipiat, illud repugnare isti supremo, unde suum ordinem & vim accepit, non potest, aut si repugnat, id est sui ordinis limites egreditur, perdit auctoritatem, & jus suum, quod non nisi in ordine instituto & per eum jus est.

XLIX. Nec tantum Regi resistere licet quoties aliquid imperat juri divino aut naturali contrarium, sed etiam quoties in tyrannum degenerat Princeps in Rep. civili. Quando autem tyrannus sit appellandus, docet vir eruditissimus in opere suo nunquam satis laudato ad Hugonis Grot. *lib. 1. de I. B. & P. p. m. 292.*

L. Deinde ex sententia Ampliss. Dn. Præsidis etiam Principi resistere licet, quoties Reip. formam mutare conatur, & quidem tam occultis quam apertis machinationibus, reluctari potest: quia sæpe Respublicæ conservari nequeunt nisi etiam violentiæ & occultis mutationibus Im-

bus Im-

bus Imperantium occurratur. Hoc vero maximopere cavendum, ne ſtatim ad arma tranſeatur. Primò enim tentandum an precibus & ſupplicationibus Imperantis animus ad meliora flecti poſſit. Si vero ita nihil proficitur, mandata quidem non poſſunt obſervari, ſed ſuſtinenda eſt pæna à Summa poteſtate ob id impoſita, more uſitato primitivæ Eccleſiæ. Si vero nec ita cupiditas imperantium cohiberi poſſit, tum demum vis vi opponenda eſt, primo defenſive, ut nimirum te defendas ab injuria imperantium, denique, ſi aliter ab incepto nolit impio deſiſtere, etiam offenſive in Principem licet inſurgere. Ita ſuperiori ſeculo Germaniæ inferioris populi cum Rege Hiſpaniæ Philippo Secundo proceſſerunt. Tentarunt enim primo precibus eum ad meliora reducere, ſed cum ijs nihil proficerent, arreptis armis ſe ipſi oppoſuerunt, primo defenſive, poſt vero etiam offenſive; nec prius arma depoſuerunt, antequam ſe in plenam aſſeruiſſent libertatem. Nec aliter Sueci in depoſitione Sigiſmundi progreſſi ſunt. Id autem in oppoſitione armorum diligentiſſime obſervandum, ne inoportuno tempore ea fiat, & Reſpublica per eam in extremam ducatur perniciem: ſemper enim in Rep. & omni vitâ humanâ minora mala propter majora ferenda ſunt.

LI. Sed à theſi tranſeamus ad hypotheſin, adeoque videamus quid in Imperatorem noſtrum liceat. Illud quidem certum eſt, nullam in Imperio noſtro exſtare legem expreſſam, cujus vigore Imperator deponi poſſit. Attamen tacite conditio Capitulationi vi contractus ineſſe videtur, ut tam diu Imperator maneat, quamdiu talem ſe præſtiterit qualem ſe promiſit. Quemadmodum non fuiſſet ad adminiſtrationem imperij admiſſus, ſi dixiſſet,

ſe nolle

ſe nolle præſcripta implere; ita, ubi expreſſo facto palam fecit, ſe nolle amplius ea implere, jure etiam ab Imperio removeri poterit. Quando enim Imperator eligitur, committitur illi adminiſtratio Imperij, non abſoluta, ſed cum conditione, ut eam exerceat ſecundum leges ſibi præſcriptas. Quod ſi facere negligat, indignum ſe reddit nomine & officio, & ſic deſinit Imperator talis, qualis eſſe deberet, atque fit temerator juramenti quod præſtitit. Vnde etiam ab ijs quibus juramentum præſtitit, ob violationem ejus puniri poteſt, & ſi tam gravis ſit violatio, etiam deponi. Etenim omnis Magiſtratus juramento aliquid promittens, naturaliter primo obligatur Deo, dein quoq; illi cui quid ſervaturum ſe promiſit hinc dum quod ſancte promiſit non ſervat, peccat non tantum in Deum, verum etiam in illos, quibus id promiſit; & ſic utrobique puniri meretur.

LII. Si exemplis res conficienda, fas eſt Imperatorem propter cauſas non adeo magnas etiam deponere. Quamvis enim legibus aliàs, haud exemplis judicandum ſit, cum nullum ſcelus fere ſit, quod non exemplis probari poſſit: attamen in hac exauctorationis materia, ubi nulla lex Imperij fundamentalis nobis ad manus, ab exemplis legitimum ſumimus argumentum, ſaltim ejus, quid fieri judicarive interdum debeat, aut poſſit. Ita ſeculo IX depoſitus & omni dignitate exutus Carolus Craſſus, quod innoxiam Imperatricem ob ſuſpicionem adulterij in monaſterium Andelauvv detruſiſſet, & Cancellarium ſuum Luithart omni culpa vacuum ab Aula removiſſet. *Lehman. Chron. Spir. lib. 3. cap. 46.* Henricus IV & V Otto item IV & alij quidam, non alia ferè de cauſa dignitate ſua privati ſunt, niſi quod Papæ per omnia obſequi

nolue-

noluerint, eaque de causa excommunicationis fulmine petiti sunt. Ita enim Henrico IV causam suæ abdicationis quærenti, à Romanistis, qui Imperij insignia ipsi ereptum ibant, responsum legitur. *Quia tu deterrimo dissidio, multos jam annos Ecclesiam Dei lacerasti, quia Episcopatus Abbatias omnesque dignitates Ecclesiasticas venales habuisti: quia nihil legitimi in legendis Episcopis observasti: Ob has res Pontifici Principibusque Germaniæ placuit, te non piorum communione solum sed Regni possessione etiam deturbare.* Sigon. *Lib. 9.* de Regno Italiæ. Henricum etiam Vtum hujus filium, cum is cætu piorum à Pontifice ejectus esset, Germaniæ Principes, Witeburgum, ad dicendum causam vocarunt; haud obscure denuntiantes, nisi venisset, absentem regno spoliaturos. Nec alia de causa, nisi propter anathema, seu excommunicationem Pontificis, Regnum ab eo defecit, ceu apparet ex *Othone Frising. lib. 7. rerum ab Orig. mundi gest. cap. 16.* Adolphus Imperator à Rege Angliæ recepit pecuniam, ut eum juvaret contra Regem Franciæ; sed valde indigne id ferebant Imperij Principes, ut etiam ex hac & alijs causis, autore Archiepiscopo Moguntino, depositus sit. Non quidem superiora ista exempla calculo nostro per omnia approbamus; nec, an supradicti Imperatores bono publico remoti sint, examinare instituti jam nostri est. Sed id tantum ex istis exemplis, colligimus: Proceres Imperij, ad Imperatoris remotionem, quamvis nulla expressa lege ea de re in Imperio nostro exstante, procedere consuetos & ausos.

LIII. Cæterum cuinam deponendi Imperatores olim competierit potestas, & adhuc hodiè competat, diversæ admodum & dissentientes sunt opiniones. Quidam enim Pontifici Romano quidam Electori Palatino, alij

Colle-

Collegio Electorali, alij denique universo Procerum Imperij ordini, hanc judicandi functionem adscribunt.

LIV. Imprimis autem strenui juris Papalis assertores sunt clerico-politici Romanenses. Hi enim potestatem Regis & Principis deponendi, uni tribuunt Romano Pontifici, quasi illi à Christo data sit potestas constituendi ac deponendi Imperatores Regesque, atque hoc jure freti ipsi Pontifices Romani sæpe aliquem fulmine suo percusserunt, & turbas per id non minimas in Imperio excitarunt. Verùm cum sacrum codicem inspicimus, apparet, minime talem Papæ potestatem competere. Vicarium enim se esse Christi putat Pontifex: at ille non habuit regnum de hoc mundo sed spirituale, nec itaque hujus aliud erit. Non enim major potestas esse poterit Vicarij, quam ejus est qui ipsum constituit. Quod considerans fortissimus Imperator Fridericus II, cum à Gregorio IX excommunicaretur & subditi juramento fidelitatis solverentur, ita ad Regem Galliæ scribit: *Etsi Romanus Pontifex plenariam habeat in spiritualibus potestatem, ut peccatores quoslibet possit absolvere & ligare; nusquam tamen legi, ut Papa diviná vel humaná lege concedente, possit transferre pro lubitu Imperium, aut de Regibus & Principibus in Regnorum privatione temporaliter judicare.* Hodie etiam talis Papæ potestas, præsertim apud Protestantes, non amplius creditur. Nec in temporalibus alium quàm Deum & ensem Principes revera summa potestate præditi recognoscunt superiorem, Papæ itaque non competere talem deponendi potestatem in Imperio nostro, sic manifestum est. Videamus autem à quibus itaque in Imperio nostro depositio peragenda.

LV. Uti electio Imperatorum ita etiam eorundem depositio in Imperio nostro per multa secula penes uni-

 versos

versos Ordines fuit. Sic unanimi consensu seculo quinto deposuerunt Franci Childericum I quem tamen postea iterum in Regem elegerunt. Seculo octavo depositus & in monasterium detrusus ultimus familiæ Merovingicæ Rex Childericus. De qua depositione ita Otto Frisingensis in Annal. inquit. *Igitur anno 752. reversis à Roma nuntiis, auctoritate Zachariæ Papæ Pipinus à Beato Bonifacio Moguntino Archiepiscopo, aliisque Regni Principibus, in Suessiona civitate ad Regnum eligitur. Anno seq. Zacharia defuncto Stephanus Papa successit; Ab eo Pipinus à fidelitatis sacramento, quod Childerico promiserat, cum aliis Regni Francorum primoribus absolvitur: ac detonso Childerico & in monasterium detruso postmodùm in Regem ungitur.* Confirmat hæc quoque exemplum Ludovici Pij & Caroli Crassi: quorum ille anno 838. hic anno 887 concilij auctoritate est regno pulsus. Idem observatum per plura secula. Henricus enim quartus Cæsar male administratæ Reip. aliquoties in Comitijs postulatus fuit, eorundemque auctoritate, regia dignitate exutus. Accidit idem Ottoni Quarto & Friderico II. Nec enim ipsi alia quam Comitiali auctoritate fuere depositi.

LVI. Verùm postquam eligendi potestas ad Electores pervenit, crediderunt hi quoque sui officij esse, quem absque consilio Principum elegerunt, eundem etiam, si ita salus Reip. flagitet, iisdem inconsultis iterum deponere. Atque hoc jure freti Electores Adolphum Nassovium ac Wenceslaum soli de Imperij solio deturbarunt, *Avent. lib. 7. & Gold. Constitut. Imperial, tom. 1.* Imo ostendit vir Amplis. *Limnaeus Tom. 5. Jurisp.* hodie non universis Principibus, sed uti electionem ita etiam depositionem Imperatoris, solis Electoribus competere, ibique contraria Stamleri argumenta doctissime refutavit. Consentit

etiam

etiam nobiscum Bertramus *th. 11. de Comitiis.* Multum quidem facere ad concordiam inter Electores & Principes in Imperio nostro conservandam, ut nullus nisi de consilio omnium Principum deponatur, non eo inficias; attamen si nolint Electores id de consensu Principum agere, non video, quomodo ad id cogi possint, cum nulla lege fundamentali ad id teneantur, imo electione concessa, etiam depositio ipsis concessa videatur. Adolphum quoque ac Wenceslaum soli deposuerunt Ordinibus non reclamantibus, nisi de iniquo juris exercitio, non vero de jure ipso. Nobis itaque videtur ad Electores potius, quam omnes Imperij Principes depositionem Cæsaris pertinere. Avertat tamen clementer Deus, ne posthac unquam tale quid in Imperio nostro contingat. Hactenus de Regibus si in Imperium deliquerunt, videamus nunc, si Principes condemnandi, à quo id fieri debeat.

LVII. Causæ Primorum populi, præsertim illæ, quæ Remp. & commune civitatis bonum attingebant apud antiquos Germaniæ populos haud alibi quam in Comitiis fuerunt decisæ. Vnde Tacitus. *Licet apud concilium accusare quoque & discrimen capitis intendere.* Hinc cum Regina Brunechildis multorum capitalium criminum rea esset, negotio ad Concilium delato, Regem ita loquutum refert Aimonius *Lib. 4. c. 1. Vos dulcissimi commilitones & præeminentes Franciæ Primores, decernite, cui subjaceat supplicio, tanti obnoxia sceleris.* Addit; *in præsentia Regis judicantibus Francis, indomitis equis religata discinditur.* Tassilonis Bojoariæ Ducis causa in conventu quoque populi fuit dijudicata anno 788. *Noxæ convictus* (ajunt Annales Franc.) *uno omnium assensu ut læsæ majestatis reus, capitali sententia damnatus est, sed clementia Regis, licet morti addictum liberare curavit.*

Ad eundum modum damnati sunt in Comitiis Ernestus aliique Comites perduellionis rei anno 861 ætate Ludovici secundi Germ. Regis. Et Erchingerius ac Bartholdus Comites fractæ pacis publicæ rei anno 916 Conrado ultimo Francici sanguinis rege judicati sunt. De quo ita Ekhardus. *Consilio dehinc habito primò colloquium publicum Moguntiæ, postea generale edixit concilium, ubi tribus illis lege abjudicatis & proscriptis, prædiisque eorum in fiscum redactis, majestatis reis capita damnata sunt, cæteris omnibus qui tanto facinori intererant, tanquam reis pro hostibus prosequi jussis.* Goldast. Tom. 1. Rerum Alem. p. 18.

LIIX. Idem observatum tempore sequentium Imperatorum. Henricus enim I Imp. Ducem Lotharingiæ, in frequenti Principum conventu condemnavit majestatis reum, hostemque Reip. denunciavit, unde etiam communi omnium consensu bellum in eum decretum est. *Mutius Germ. Chron. lib. 16.* Conrado III Rege proscriptus est Henricus Superbus, verum in frequenti Senatu, & sententia edictoque Principum, *Aventinus lib. 6.* Henrici Leonis causam non nisi in Comitijs regni agitatam à Friderico I Cæsare, nec nisi de communi Principum sententia illum esse proscriptum, locupletissimè testantur omnes ejus ævi historiæ. Idem Henricus supplex, à Cæsare cur non potuerit in integrum restitui, causam diserte hanc adducit Arnoldus Lubecensis *Lib. 3. cap. 29. Non absque consensu Principum Imperator restituere illum poterat, quem omnium consensu ditionibus suis privarat.* Seculo 13. Fridericus Secundus Cæsar damnavit filium, at non nisi ex sententia Septuaginta Principum in Comitijs, teste *Aventino lib. 7. Annal. Sec. 14.* Carolus quartus controversiam de Electorali dignitate inter Palatinum & Bavarum consensu omnium

Ele-

Electorum decidit. Rescripti Cæsarei hæc sunt verba. Ist mit allen Churfürsten Geistlichen und Weltlichen/und Sie mit jhme / mit gemeinen Raht / einmütiglich zu raht worden / und übereinkommen. Secul. quintodecimo Imperante Sigismundo. Fridericus Dux Austriæ à Statibus Imperij proscriptus, & omnibus bonis privatus est. *Lehman. Chron. Spir. lib. 7. cap. 84.* Eodem seculo anno 40 Ludovico Bavariæ Duci cum filio litigaturo respondit in hæc verba Cæsar Fridericus III. Wir wollen die Sache mit sampt unsern und des Reichs Churfürsten / und andern Fürsten für uns nehmen / und euch zu beyderseits mit der Freundschafft / oder mit dem rechten entscheiden.

LIX. Ex hisce omnibus manifesto apparet, ab antiquissimis temporibus in Imperio nostro, Reges, Procerum causas non merâ suâ voluntate diremisse, sed eas sententia Principum ejusdem Ordinis, in Comitijs fuisse dijudicatas. Qui mos perpetuo in Germ. usque ad tempora Maximiliani I Cæsaris fuit observatus. At Carolus Quintus & sequentes aliquot Imperatores animi sui ductum secuti, propria auctoritate, contra consuetudinem receptam, Electores & Principes proscripserunt. *Hordlederus* von anfang und fortgang des teutschen Kriegs. Sic anno 1546 à Carolo quinto proscriptus Johannes Fridericus. Et anno 1621 à Ferdinando II Fridericus alijque quam plurimi sola auctoritate Imperatoris proscripti sunt.

LX. Hinc Electores quasi piscatores icti sapere coeperunt, & memores illius, quod quæ notabiliter fiunt, nisi specialiter notentur, videantur quasi neglecta, Capitulationi Ferdinandi Tertij §. 30. inseruerunt, ne ullus posthac Elector aut Princeps Imperij sine illorum consensu proscribatur. Wir sollen und wollen auch für kommen / und keines

wiges gestatten / daß nun hinfüro jemand / hohes oder niedern standes / Churfürst / Fürst / oder anderer / ohne ursach / auch ohngehört / und ohne vorwissen Raht und verwilligung des H. Reichs Churfürsten / welche sich des wercks nicht theilhafftig gemachet / in die Acht und Oberacht gethan / bracht oder erkläret werden &c. Novissime vero hac de re in Instrum. Pacis Cæsareo Suecico *art. 8. §. 2.* statutum est, de modo & ordine in declarando uno vel altero Statu in bannum Imperii, præter eum qui alias in Constitutionibus Imperii descriptus est, ex communi Statuum consensu agi & statui debere.

LXI. Deinde non tantum causas vitam ac famam Principum, verum etiam Ducatum, Principatum aut Comitatum concernentes, sachen Fürstenthumb Hertzogthumb oder Graffschafften etc. belangend / so einem Theil gäntzlich und endlich abgesprochen werden sollen / neque solus Imperator, sed consilio Procerum Imperii tamquam parium Curiæ, vigore des Fürstenrechts / in prædictis causis concludit. Limnæus, *Tom. 1. I.P. lib. 2. cap. 9.* Et Goldastus rerum Imperii peritissimus, *lib. 2.* in tractatu suo de Senioratu ita scribit. *Ius Principum, quod vulgo appellatur* das Fürstenrecht / *ex quo Rex vel Imperator tenebatur controversos Regni & Imperij Principatus & Comitatus, cum Paribus Curiæ cognoscere ac dijudicare, non solum in prima & secunda Francorum familia in usu fuit, verum etiam ævo multum posteriori, & subsecutis nostris sub Cæsaribus.* Apparet hoc etiam ex Imperatoris Sigismundi literis ad Conradum Electorem Moguntinum, de anno 1426. In his enim de controversia inter Bavariæ Principes ut ferret sententiam rogatus, causas cur precibus non satisfacere valeat, hasce allegat: Nun sein wir mit andern der Christenheit geschäfften so fern / und so treflich beladen / daß wir zu solcher entscheidung zwischen ihnen / nicht füglichen mögen zeit und weile

theile haben/ und auch daß wir dessen nicht woll mögen außwarten/ und nemlich auch darumb/ daß uns das nicht gebühret/ nach dem wir auch meinen/ recht zu denselben Niederlanden zu haben/ und in unser eigen sach nicht richter gesein mögen. Und weil die sache deß Heil. Reichs treffendliche Lehen anrühret / so haben wir Fürsten/ Graffen und Herren Rähte darüber gehabt/ und meinen das billig sein/ daß dieselb sach/ vor des Reichs mannen außgetragen werde.

LXII. Considerantibus autem quidnam Reipublicæ nostræ utilius: per solum Cæsarem, aut ipsum & Principes simul causas Principū dijudicari? haud difficile liquet, optime convenire & populi moribus & integræ reipublicæ nostræ statui, has lites per Imperatorem & Pares Curiæ decidi. Neq; vero in Regno legitimo, & ubi reip. summa non debet esse penes unum Regem melior ratio judiciorum posset inveniri. Qui enim rectius caveris optimatum libertati, quam si causæ, illorum famam vitam dignitatem & maxima bona attinentes, non nisi in optimatum concilio decidantur? Cum itaque Germania nostra non sit respubl. Monarchica, sed in partem Summæ Potestatis veniant Ordines Imperij, manifestum fit, causas Ordinum, quæ quidem vitam & dignitatem vel bona potissima attinent, non esse in alio judicio decidendas, quàm ubi ipsimet Proceres Imperij præsentes, aut si non adsint ipsimet, ad minimum tamen id constituerint. Atque hoc etiam probare videtur Ampliss. Dn. Præses, Disp. sua de Judicijs Reip. Germ. his verbis: *Itaq; aut antiquitus & ab omnibus retro seculis usitatus mos Principum causas Regis & Parium judicio committendi fuerit observandus: aut vero tribunal aliquod in hunc usum communi reip. auctoritate, fuerit instituendum. Communi inquam: Neq; enim temere permittendum, tanta ut causa vel*

citra Regis vel citra Ordinum mentem & sententiam judicentur; utpote quum ad reip. summam pertineant, summa autem isthæc penes illos conjunctim sit, nisi fallimur.

LXIII. Transimus jam ad alia Comitiorum negotia. Cum ad eam ætatem olim juvenes in republica nostra pervenirent, quæ armis tractandis esset idonea, in plenis conventibus ea ipsis tradebantur. Tacitus l. de Moribus Germ. c. 13. *Arma sumere non ante cuiquam moris, quam civitas suffecturum probaverit. Tum in ipso concilio vel Principum aliquis, vel pater vel propinquus scuto frameaq; juvenem ornant. Hæc apud illos toga; hic primus juventæ honos. Antehac domus pars videbatur, mox reipubl.* Atque hæc ratio armandi juvenes per multa secula duravit. De Friderico enim I. Imperatore fortissimo adhuc historiæ testantur, quod filium suum Henricum in plenis Comitijs armis induerit.

LXIV. Hoc vero institutum, universæ salutare fuisse Germaniæ, multumque ad virtutem bellicam profuisse, tuto ausim affirmare. Dum enim civitas non ante quenquam armis induebat, quam se tanto honore dignum gessisset, & virtute commeruisset, omnes ad egregium aliquod facinus pro Rep. præstandum, virtutemque jam inde à juvenili ætate colendam mirifice instigabat. Sane ad æmulationem (quæ, ut cum Paterculo loquar, *ingenia alit, & nunc invidia nunc admiratio imitationem accendit*) quid efficacius institui potuisset? Certe nullâ re magis reliquos juvenes, qui nondum hoc honore digni judicabantur, & armigeri duntaxat erant reliquorum, ad imitationem fortium virorum facta instigare potuerunt, quam si præmium, quod consanguineis jam dari viderent, ob similem reip. navatam operam, mox etiam ipsis dare

promit-

promitterent. Hodie mos ille in Germania planè exolevit; & qui hisce temporibus in Principum aut Ducum Aulis in servitio nobili educati fuere simulatque tractandis armis idonei habentur, colapho solent primum excipi, ac mox gladio armari. Quod quidem à Romanis, qui hoc modo mancipia sua libertati reddebant, ad nos devenisse; sed admodum servile, minimeque generosæ Germanicæ nobilitatis indoli conveniens esse videtur.

LXV. Pervenimus jam ad potestatem legislatoriam. videamus itaque cuinam illa in Imperio nostro competat? Multi, inter quos etiam Reinkingius, strenuus nimium Cæsareæ potestatis assertor, omnem legum ferendarum potestatem uni tribuunt Imperatori, ipsumque ex plenitudine potestatis leges condere ac derogare posse, asseverant. Sed hi, dum eandem ex legibus Romanis nostro Imperatori tribuunt potestatem, quæ Cæsarum fuit Ro: norum, & fallunt alios & ipsimet admodum falluntur. Non enim ex istis legibus Regum nostrorum auctoritas est æstimanda. Hæ sane conditæ sunt in Monarchia: at in nostro Imperio nunquam ea obtinuit, sed status mixtus perpetuò fuit observatus, uti Ampliss. Dn. Præses alijque viri celeberrimi scriptis suis clarè ostenderunt. Imo præfuerunt Reges nostri olim suadendi magis quam jubendi potestate, teste Tacito *de Moribus German.* Non itaque fit verisimile, rem in qua plurimum momenti situm, & quæ totam mutare remp. poterat, uni esse commissam Regi. Contrarium potius (leges nempe, ab universis ordinibus in plenis Comitijs fuisse conditas & adhuc hodie esse condendas) ex varijs Imperij monumentis apparet. Ut autem res fiat clarior eam paulo altius ex historijs deducemus.

LXVI. Igitur omnes olim Leges quas Franci vel sibi ipsis vel alijs populis sibi subjectis, Alemannis, Ripuarijs, Frisiis, Bajoarijs, Langobardis & Saxonibus tulerunt, latæ fuerunt in conventibus populorum; nulla earum est lata à solis Regibus. Indicant id liquido ipsæ Legum inscriptiones, quæ etiamnum supersunt. Id quod ab Ampliss. Dn. Præside libro de Origine Juris passim est observatum. Fertur quoque Caroli Magni nomine diploma: in quo hæc verba legere est: *Ego Carolus qui Deo favente curam regni gero, & Rom. Imperator existo, consilio Principum regni nostri, Episcoporum, Ducum, Marchionum ac Comitum, rogatu vero tam liberorum quam servorum in plurimo generali conventu in diversis locis regni nostri habito, discussi, prout melius & justius cunctis videbatur, primum de lege sanctarum Ecclesiarum &c. deinde prout cunctis placuit prudentioribus regni nostri, legem Saxonicam, Noricorum, Suecorum, Francorum, Ripuariorum, Salicorum, sicut mos & potestas Imperatorum est & omnium meorum antecessorum semper fuit, distinxi, distinctam sub autoritate regia & Imperatoris stabilivi, non ex mea adinventione vel corde prolatam, sed communi consilio à me renovatam & auctam in melius, sicut patres & prædecessores mei fecisse perhibentur*; Et paulo post. *Ego vestri decreti & petitionis voluntarius extiti: vos quasi patres & fratres audivi, nunc quæso ut meæ petitionis & intentionis, non solum adjutores, sed & benevoli factores fieri velitis: nec quod indecens, aut intolerabile sit quæro, sed quod tota Gallia & universi Principes potius concedere quam negare debent.* Hæc verba sunt illius diplomatis. Verum nos illius fide nequaquam nitimur. Est enim supposititium totum illud de Aquisgranensium urbe quod fertur Carolinum Privilegium. Id quod itidem in Assertione Juris Moguntini jam est ab Amplissimo D. Præside monitum.

LXVII. Non

LXVII. Non aliam potestatem etiam filius Caroli M. Ludovicus sibi arrogavit, ceu ex descriptione vitæ ejus colligere licet, ubi hæc inveniuntur. *Qua hyeme Imperator in eodem palatio (Aquisgrani) conventum publicum populi sui celebravit, & capitula quædam legibus addidit, in quibus causæ forenses claudicare videbantur, quæ hactenus veluti pernecessaria videbantur.* Similiter anno 820 Lotharius Imperator leges quasdam de percussoribus clericorum in Comitijs tulit: quarum clausula, ita apud Goldast. Tom. 2. Constit. Imper. legitur. *Aistulphus Moguntinensis Archiepiscopus dixit, si Principibus placuerit, aliisq; fidelibus suis, rogemus, ut collaudetur, & subscribatur. Et collaudatum & subscriptum est, tam à Principe quam à cæteris omnibus.* Idem à sequentibus esse factum, historiæ illorum temporum nos docent.

LXIIX. Hinc manifesto apparet, tempore Francorum Regum non alibi latas leges quam in Concilio totius populi. Quod perpetuo etiam à seqq. Imperatoribus usque ad Ferdinandum fuisse observatum, cuivis res Germaniæ gestas inspicienti, liquet. Imo ipse ille Ferdinandus Secundus, quanquam fortasse contrarium ausus, verbis id ipsum confiteri haud dubitavit, leges in Comitijs esse condendas. Ita enim legatis Circuli Franconici anno 1629. 28. Augusti respondit. Es erinnern sich ihre Keyserl. Mayest. daß in den jenigen sachen / da man newe Gesetz / und constitutiones auffrichten wolle / dem in Reich herkommen nach / solches auff gemeinen Reichßversamlungen constituiret werden solte. Item cum Elector Saxoniæ literis de dato 28 April. anno 1629. ad Cæsarem datis, multis rationibus ostenderet, Religionis negotium, ab exorti dissidij primordio, in Comitijs Imperij publicis tractari solitum, ac proinde to-

tam ferventem eo tempore Edicti causam, illuc esse rejiciendam; jussu Imperatoris responderunt Consiliarij aulici: Newe Gesetze können ihre Keys. Mayst. nicht machen ohne consens der sämbtlichen Reichs Stände/ man versire aber diß mahl nicht in terminis legis ferendæ, sondern justitiæ administrandæ. *Thomas Manlius in Epistola Iconusmo Aquilæ Rom. annexa.*

LXIX. Porro ex ipsis Recessibus liquidò apparet, leges generales Imperij, expresso Statuum consensu esse condendas. Recessu enim de anno 1495. in pr. ita legitur. Mit zeitigem ewer der Churfürsten/ Fürsten/ und gemeiner versamlung auff unserm und des Reichstag zu Wormbs auffzurichten/ und zu halten/ fürgenommen und geordnet. Et de anno 1512. in pr. Uns mit deß H. Reichs Ständen/ und sie mit uns nachfolgende articul und meinung/ als ein Christlich corpus und versamlung/ gegen und mit einander vereiniget/ verpflichtet und vertragen. Fridericus I. legem de incendiarijs ita concludit. *Actum Nürenberg in præsentia Principum consilio & consensu eorundem.* Hinc etiam fit, ut Imperij non Imperatoris Recessus dicantur. Reichs abschei de/ gemeiner Reichsbeschluß/ aut Recessus Imperatoris ac Imperii. Unser und des Reichs Ordnung/ Constitutionen und satzungen/ unser und gemeiner Stände Abscheid. Recessu de anno 1564. §. 13. & de anno 1567. §. 50. ac passim alibi.

LXX. Hodie Imperatores in singulis Capitulationibus suis jurare tenentur, se nullas condere leges aut mutare velle absque expresso Statuum consensu, formula communiter talis est. Wir sollen und wollen auch/ deß H. Reichs Ordnung und gesetze/ confirmiren/ ernewern/ und wo noht dieselben mit Raht unser und deß H. Reichs Churfürsten/ Fürsten und andern Ständen bessern wie das zu jederzeit des

Reichs

Reichs gelegenheit erfordern wird. Novissime hac de re Instr. P. art. 8. §. ita de omnibus Ordinibus Imperij cautum est. *Gaudeant sine contradictione jure suffragij in omnibus deliberationibus super negotiis Imperij, præsertim ubi leges ferendæ vel interpretandæ &c. Nihil horum aut quicquam simile posthac unquam fiat vel admittatur, nisi de Comitiali liberoq; omnium Imperij Statuum suffragio & consensu.*

LXXI. Hinc liquet, non aliam potestatem Cæsaris esse in lege ferenda, quam quæ in conventionibus alterius contrahentium. Cum verò contrahentium in contractibus ineundis arbitrium hoc sit, ut alter alterum invitum obligare non possit, sed utriusque requiratur consensus; consequens est, non posse Imperatorem ex plenitudine potestatis (hæc enim in Comitijs revera nulla est) Ordinibus invitis quicquam statuere, sed ad valorem legis, omnium aut certe plurimorum requiri consensum. Et Recessus Imperij nostri, seu leges in Comitiis latas, Senatusconsulta potius dicenda esse quam Edicta, & quidem talia Senatusconsulta, ad quæ requiritur non solum unius vel alterius Status consensus deliberatio & præsentia, sed plurimorum. Et quemadmodum Imperator, si postulatis ejus Ordines, certis de causis, assentiri nolint, non habet quod eos inobedientiæ accuset: Ita si iidem Ordines, antiquas leges, aut in totum abrogare, aut ex parte mutare, & alias novas ferre, è re Imperij esse putent, in eoque unanimiter consentiant, ac constanter perseverent; Imperatorem illis reluctari non posse, sed consensum suum necessario præbere oportere, aut Ordinibus non obstante ejus dissensu, concludendi ac decernendi esse facultatem, intrepidè asseveramus. Ita namque anno 1544. accidit, quo decretum Wormatiense, invito, & per legatum

suum

suum contra protestante Cæsare, alio Decreto sublatum est; *Sleid. l. 4. Hist.* Quod decretum posterius in tantum valuit, ut etiam sigillo suo id approbare Cæsar invitus teneretur. *Recessus Imperij de anno 1544. §. 36.*

LXXII. Præterea ad pacis negotia spectat etiam jus cudendæ monetæ. Nulla enim omnino Resp. omni rerum sufficientia à natura est donata, sed multis eget quæ aliunde comparare necesse habet, multis vero vicissim abundat, quæ magis sibi utilibus commutare cupit. Hinc Arist. lib. 1. Pol. c. 6. *Permutatio,* inquit, *ut in omnibus rebus cœpta quidem, primum ex eo quod secundum naturam est, quod homines alia quidem plura alia vero pauciora quam satis sit habeant,* Quia vero res quæ permutantur, haud raro ita comparatæ sunt, ut de loco in locum commode transportari nequeant, nec semper homines cum quibus permutare alij volunt ijs rebus indigent, quas permutare constituerunt, nec singulæ res singulas præcise metiuntur, permutatio autem minime impedienda, consilio sapientum & auctoritate superiorum introducta est alia permutandi ratio, quæ fit mediante nummo. Hinc Aristoteles *l. 5. Eth. c. 8.* ait. *In permutationem futuram, si forte re aliqua nunc non egeamus, tunc ejus nobis facultatem & copiam fore, cum egebimus, veluti sponsor nummus intercedit.*

LXXIII. Quo autem negotiantibus de integritate nummi plene cautum sit, non sane vulgaris aliqua auctoritas sufficit ad notam inprimendam, sed plane magna, ut scrupulus omnis de ejus valore nobis eximatur. Hinc patet, notam illam publica auctoritate solum plerumque imprimendam esse, ut sit bonitatis & valoris nummi indubitatum quoddam & omni exceptione majus testimonium. Aliàs enim contrahentes rarò securi forent, cum tamen nummi tanquam

pignoris

pignoris & sponsoris propria functio sit, ut contrahentes securos faciat. Hæc & similia perpendens Carolus M. Occidentalis Imperij restaurator, nullibi nisi in regio suo palatio, monetam, hac expressa lege, quam nobis Anseg. *lib. 3. cap. 13.* tradit, cudere jussit. *De falsis monetis, quia in diversis locis contra justitiam & contra edictum fiunt, volumus, ut nullo alio loco moneta cudatur, nisi in palatio nostro, nisi iterum à nobis aliter fuerit observatum.* Durante itaque Carolino Francorum regno, dixeris nemini præter Regem fas fuisse nummos cudere. At nimia liberalitate Ottonum, cum pluribus mox Episcopis, inde & cum Ducibus, jus hoc nummorum communicatum esse, ostendit Amplissi. Dominus Præses in Disp. sua de Re Nummaria in Rep. quavis recte constituenda.

LXXIV. Verum non stetit intra hos terminos sequentium Regum profusa liberalitas, sed ex potestate plane Regia, promiscuam pene licentiam, vel fecerunt, vel fieri passi sunt. Non enim Comites Imperii tantum plurimi, sed etiam Principibus subjectæ civitates, imo Nobiles ac Doctores multi; vel Imperatorum aut Principum dono, vel præscriptione multorum annorum hoc jus nacti sunt. Vt hodie nonnullorum auctoritatem in nummis signandis sequi teneamur, quibus ne quidem in contractu aliquo fidem temere adhiberemus. Quantas autem hæc res in Imperio nostro dederit difficultates, neminem vel historiarum superficietenus gnarum, facile fugiet.

LXXV. Diu est quod huic malo remedia sunt quæsita, ac ea de re multis in Comitijs, verum lento aut potius nullo successu, actum. Tandem autem Ferdinandi I tempore res felicius cessit, & edita est de re monetaria nova constitutio Augustæ Vindelicorum, anno 1559 quæ sequentibus aliquot Constitutionibus partim correcta, partim

 ad-

adaucta. Ne tamen cuiquam etiam jus suum quæsitum auferretur, ita res temperata est, ut quibus est jus cudendæ monetæ, si proprias fodinas metalli non habent, eo non domi suæ, sed tribus aut quatuor duntaxat locis, à Circulo designatis utantur, atque ibi ab ipso circulo constituantur præfecti monetales, qui nomine ejus omnia recte curent. Quia vero nec ita satis cautum rei monetariæ, aut forsan leges hac de re latæ parum observarentur, cautum est in ult *Cap.* §. *33*. Leopoldi, Imperatorem ad proxima Comitia rem debere afferre, & omni ope anniti, ut communi consilio Electorum & Principum Imperij, gravamina rei monetariæ sopirentur, quod se etiam facturum, ibidem promisit. Und nach deme im Reich viel beschwerung und mangel der Münz halber bißhero gewesen/und noch sind/wollen wir dieselbe zum förderlichsten mit Rath der Churfürsten Fürsten und Ständen des Reichs zuvor kommen/und in beständige Ordnung und Wesen zustellen müglichsten fleiß für wenden / auch zu dem End die jenigen Mittel / so in anno 1603 und auff vorigen Reichstagen durch Churfürsten und Stände des Reichs ingemein bedacht/in gute obacht nehmen/ und was ferner zutregliches zu abwendung solcher lang gewehrten Unrichtigkeit auff dem prorogirten nechst künfftigen Reichstag vor gut befunden werden möchte / zu mahlen nichts unterlassen. Et in eadem *Capitul.* §. *34*. Imperator promisit, se nemini absque consensu Electorum jus monetæ velle concedere. Wir sollen und wollen auch hinfüro ohne vorwissen/ und absonderliche einwilligung und consens der Sieben Churfürsten / niemands / wes Stands oder Wesens der seye/ mit Münzfreyheiten und Münzstärten begaben und begnädigen / etc.

LXXVI. Quanta hodie sit potestas Imperatoris circa rem monetariam ex supra allatis apparet. Certe in tantum

tum

tum nunc circa hanc rem restricta est Cæsaris auctoritas, ut ne circa minimam quidem monetam, gantze und halbe Batzen/pfenning und heller solus Imperator quicquam statuere possit. Vti ex *Recessu Imperij de anno 1524* §. *26.* Item R. A. des Reichstags zu Augspurg *de anno 1551 §. 36. circa finem apparet.* Mit Churfürsten/Fürsten/ und Ständen/ferner allhie verglichen/angestellet und verfasset.

LXXVII. Hactenus de rebus in Imperio nostro ad pacis tempora spectantibus, sequuntur jam res belli. Esse quidem adhuc alia Imperij negotia, quæ more recepto, aut vigore Instrumenti Pacis & Capitulationum non à solo Imperatore, sed ab omnibus in Comitiis Ordinibus sint decidenda, non imus inficias. Verum hæc omnia hoc discursu Academico exequi, non patitur ratio nostri instituti. Videantur in Instrum. Pacis & Capitul. nec non Limnæi de Iure Publico, atque ad Capit. & ad Aur. Bullam commentariis, libro it. cui Tit. die Grundfeste deß Heil. Röm. Reichs. Pergimus jam ad negotia belli.

LXXIIX. Admodum accurate Philosophus noster Arist. *Polit. 7. cap. 14.* vitam humanam divisit in negotium & otium, Bellum & Pacem. Hanc autem prævalere tanquam rem nobiliorem, utpote ad quam conservandam aut recuperandam negotia belli semper dirigenda, idem ostendit *Pol. 7. cap. 2.* Nomen enim pacis dulce, res vero ipsa jucunda & salutaris est, nihil autem è contrario, bello malorum omnium compendio, funestius excogitari potest, hinc omni ope annitendum, ut pax ubique in Rep. conservetur.

LXXIX. Verum quoniam ea sæpe incidunt tempora, ut pax obtineri in rep. salva regiminis essentia, non possit, non tantum ad pacis, sed etiam ad belli negotia debet hæc esse instructa. Nam qui proh dolor! perversi sunt hominum

mores, vix caveri poterit, ne una aliam injuria afficiat civitatem, at cum inter illas nullus adsit judex qui litem in judicio dirimat, necessario res Marti erit committenda, & bellum suscipiendum. Ea enim malitia est hominum, ut qui potentia valent sæpe vim alijs faciant, quam nisi repellere vi possis, sucumbere te necessum est violentæ exterorum libidini. Hinc illa demum Resp. bene sese habet, quæ non tantum pacis sed belli etiam artibus, atque idoneis adminiculis instructa est; quæ hac laborat parte, quamvis pacis artibus floreat feliciter, reapse tamen misera est, patens videlicet injuriæ externæ. Quod considerans sacratissimus Imperator Justinianus, in procemio Instit. dicit: *Imperatoriam majestatem non solum armis decoratam sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis recte possit gubernari.* Vnde etiam Accursius leges & legiones duo mundi brachia appellat. Et Lipsius *de Civ. Doctr. lib. 5. cap. 2.* inquit, *Nulla res vitam aut tranquillum usum habet sine militia. Patria, libertas, atque adeo ipsi Reges latent sub præsidio bellicæ virtutis.*

LXXX. Suscipere autem bellum possunt omnes Resp. modo superiorem non recognoscant. Qui enim superiorem recognoscunt, si quas petitiones se habere putent, jure experiri possunt & debent, habent enim qui judicet ipsos. Quod etiam jure gentium certum est, ubi jure agi potest, ab armis esse abstinendum. *Nihil enim ferinum magis aut belluinum est, quam ut ab alio velit quis & audeat, sive aperta vi sive subdola, extorquere, quod sola rationis auctoritate possit ac debeat evincere, & in deficientis rationis locum vim substituere, denique in armis, in quibus nil nisi vis esse potest, jus ipsum collocare,* ut eleganter disserit, *Ant. Faber. in Epist. ante Consult. de Ducat. Montisf. pro Duce Sabaudiæ.*

LXXXI.

LXXXI. Non aliter itaque, nisi ubi superior nullus adsit, ac justissima de causa, suscipiendum bellum, susceptum hoc unico fine, ut pax & justitia quæratur, quæsita conservetur, gerendum. R. A. zu Nürnberg *de anno 1542* §. *16.* Id etiam in primis tenendum, ne avaritiæ aut ambitionis causa suscipiantur bella, nec unquam Princeps se implicet bello nisi justo. Nam ut Lucanus *lib. 7.* inquit, à causâ eventus belli plerumque dependet.

Causa jubet Superos melior sperare secundos.

Et Propert. *4. Eleg. 7.*

Frangit & attollit vires in milite causa,
Quæ nisi justa subest, excutit arma pudor.

LXXXII. Cæterùm non est nostri jam instituti, dicere, quando & à quibus legitime bella suscipiantur; nec est hujus loci, disceptare, quanam de causa illud sit gerendum, sed id tantummodo facit ad scopum nostrum, ut videamus, si forsan (quod tamen Deus clementer avertat) bellum nomine totius Imperij sit gerendum, an id solus Imperator propria auctoritate indicere ac gerere possit? an verò consensum Electorum & Principum adhibere teneatur?

LXXXIII. Ab antiquissimis temporibus licet observare, nunquam Germaniæ Proceres Regibus suis plenam indicendi gerendive belli potestatem concessisse, sed si fortassis Patria ab externo hoste fuit petita, aut ipsa illatam sibi injuriam vindicare necesse habuit, id consilio & consensû omnium Ordinum fuit peragendum. Ita cum anno 760. Rex Pipinus Vaifario Duci Aquitanorum bellum inferre conaretur, consilium iniit cum Francis, & ex illorum consensu id suscepit. Regino *lib. 2. anno 809. Ludovicus Pius, succedente æstate accito populi sui generali conventu, retulit eis sibi delatum rumorem, quod quadam Vasconum pars, jam pridem*

in deditionem suscepta, nunc deditionem meditate in rebellionem assurgeret, ad quorum reprimendam pervicaciam publica utilitas postularet. Hactenus Regino. *Hanc Regis voluntatem omnes laudibus prosequuntur, nec talia in subditis contemnenda, sed potius severissime punienda testantur.* Verba sunt Pithœi, in Annal. quæ huc adscribere placuit. Henricus I in Quedlinburg Curiam suam celebravit. Ibidem, Principibus convocatis, ipsisq; singulis & universis in idipsum consentientibus, Poloniam & Bohemiam, cæterasq; Slavorum adjacentes regiones, quia nondum Christi fidem receperant, debellare disposuit. *Sigfridus Presbyter Munensis in Epist. lib. 2.* De Friderico I cum primis notatu dignum est, quod Ungaris bellum indicere, ipsosque ad Monarchiæ apicem reducere voluerit; sed cum assensum super hoc Principum, quibusdam de causis latentibus, habere non posset, ad effectum tunc perducere ea, quæ volvebat mente, non valens, ad opportuniora tempora distulit. *Otto Frising. lib. 2. de gestis Frid. 1. cap. 6.* Sub Imperio Caroli V communi Statuum consensu bellum in Regem Galliæ decernitur. R. A. zu Speir/*anno 1544* §. *4.* Idem factum contra civitatem Magdeburgensem. R. A. zu Augspurg/ *anno 1551 §. 20.* Sub Maximiliano *II* contra Johannem Fridericum Ducem Saxoniæ expeditio Gothana suscepta omnium Statuum consensu. R. A. zu Regenspurg/*anno 1567* §. *42.* Patet hinc, olim penes Imperatores nostros solos non fuisse potestatem belli indicendi gerendive, totius quidem Imperij auspicijs & ductu, sed potius simul penes universos Imperij Principes in Comitijs.

LXXXIV. Hodiè vigore *art. 8. §. 2. Instrum. Pacis Cæsar. Suecici* nullum aliter bellum suscipiendum, quàm prævio Comitiali liberoque omnium Imperij Statuum suffra-

gio

gio & consensu. Et novissime Imperator noster Leopoldus §. *13. Cap. sua* juratò promisit, se nullum bellum intra vel extra fines Imperij suscipere velle, nisi de omnium Ordinum, aut ad minimum Electorum consilio ac consensu. Wir sollen und wollen auch vns darzu in Zeit bemelter unserer Regierung gegen den benachtbahrten / und anstossenden Christlichen Gemühtern friedlich halten / kein Gezänck / Vehde / noch Krieg / in / oder ausserhalb des Reichs von desselben wegen / unter keinerley vorwand / wie der auch seye / ohne der Churfürsten / Fürsten / und Ständen / oder zum wenigsten der sämptlichen Churfürsten vor wissen / raht vnd einwilligung anfangen oder vornehmen / noch ohne jetz gedachten consens, einiges Kriegs-Volck ins Reich führen / oder führen lassen.

LXXXV. Hinc etiam milites conscribuntur nomine Imperatoris & Statuum, sive Imperatoris & Imperij R. A. zu Nürnberg / *de anno 1522. §. 11.* Vnd sollen solche Knechte förderlich von wegen unser vnd gemeiner Reichs Ständ angenommen / und hinab gen Wien geschicket werden. Et R. A. zu Regenßburg *de anno 1598. §. 9.* So viel Kriegs-Volck zu Roß und Fuß / als weit sich solch Gelt ohne gefähr erstrecken würd allenthalben im Reich / wo die am besten zu bekommen / in unserm und des Heiligen Reichs namen werben / und auff unsere verantwortung zu Krieg wieder den Türcken in Anzug bringen solten etc.

LXXXVI. Similiter Imperatori non est facultas declarandi aliquem generalem belli Ducem, sed illud ipsum quoque fit & fieri debet communi Ordinum suffragio. Ita Albertus, Comes Palatinus Rheni, & utriusque Bavariæ Dux anno 1500 Imperatoris Electorum ac Ducum consensu generalis ac summus belli Dux creatus

est.

est. R. A. des Reichstags zu Augspurg / *anno 1500 tit 51.* So ist der Hochgebohrn Fürst / Albrecht / Pfaltz-Graff beym Rhein / und Hertzog in Ober und nieder Bayern / unser lieber Schwager / von dieser Versamblung / zu einem gemeinen Hauptman des Heiligen Reichs erwählt. Idem confirmatur R. A. zu Augspurg / *de anno 1530 §. 120.* Hinc fit ut juramentum non Imperatori, sed ipsi & Imperio, seu Statibus præstare teneatur. R. A. zu Regenßburg / *anno 1541. §. 55.* & passim alibi in R. A. Item reliqui quoque belli munia obeuntes, & totus exercitus, seu milites omnes juramentum præstant Imperio. R. A. zu Augspurg *de anno 1500. tit. 55. & 57.*

LXXXVII. Non quidem negare possumus, constitutionem summi Ducis militaris, ab Ordinibus, libera voluntate, interdum Cæsari, sub certis conditionibus, fuisse concessam. Vt anno 1541, anno 1542, item anno 1595 & sæpius deinceps factum. Cæsarem quoque ipsum pro se ac liberis suis hoc officium, tanquam proprie Imperatorium, impetrasse ab Ordinibus, *ex Recessu Imperij de anno 1557* apparet. Sed id Ordinum juri præjudicare minime potest. Concesserunt tum temporis specialiter Imperatori hanc eligendi Ducis potestatem, rationibus forsan nobis ignotis moti; an autem & hodie idem Cæsari permittere velint, in illorum adhuc est arbitrio. Non enim consequens videtur, quia tum hæc ipsi potestas fuit ab Ordinibus relicta, & hodie sine speciali Principium concessione hoc jus ipsi competere. Contrarium potius fit verisimile, quia olim expresso consensu Ordinum hæc potestas Imperatori concessa, idem adhuc hodie fieri debere.

LXXXIIX.

LXXXIIX. Stipendium quoque ab Imperatoribus & Statibus simul, tam officiarijs quam gregarijs militibus concedi, evincit *§. 32. Recess. Imper. VVormat. de anno 1521.* Aliquando tamen hoc à solis Statibus factum, ex *§. 109.* R. A. *de anno 1530.* fit manifestum. Fürter haben sich Chur-fürsten Fürsten und Stände der Besoldung und unterhaltung ihres Kriegsvolcks zu Roß und Fuß/ damit gleichheit gehalten/ und keiner vorm andern übersteigert werde/ folgender maß vereiniget und verglichen. Occasione stipendij nonnihil dicimus de Collectis imperij generalibus cuinam nempe in Imperio nostro, collectæ generalis indictio, Reichs Steur Reichs anlage Reichs hülffe competat.

LXXXIX. Collectæ Imperij generales in Imperio nostro, non à solo Imperatore imponuntur, nec à reservata suprema ac semper atque perpetuo apud Imperatorem residente potestate descendunt, uti fabulantur quidam, quibus aulæ favor magis quam patriæ libertas cordi est: sed ab universis Ordinibus in plenis Comitijs, aut si extrema necessitas hanc moram non patiatur, ad minimum Electorum consilio & consensu, vigore *Instrum. Pac. art. 18. §. 2.* ac *Capit. Imp.* indici debent. Ordinarie autem ad Comitia hoc negotij genus referendum esse, non semel Status Imperatorem admonuerunt. Factum id novimus in Comitijs anno 1597 Ratisbonæ, in quibus Legatus Palatinus Neoburgicus, Brandenburgicus, Brunsvicensis, & Episcopus Wurceburgensis, obnixe rogarunt, Die Stände mit solcher extraordinari und Kreißhülffe zuverschonen. Idem repetitum in Comitijs Ratisponensibus anno 1603. quando sollicite plurimi, tam in Electorali quam Principum Senatu, Status, extraordinarium hunc modum omittendum imposterum petierunt.

XC. Unde cum Matthias, Ungariæ Rex, anno 1609 ad tuendos ejusdem regni fines, subsidia ab Electore Saxoniæ peteret, res ab eodem ad Comitia rejecta est, hac ratione; Es müsse nicht ein Stand des Reichs alleine/ sondern auff algemeine Reichßversamlung/ hierein gehandelt werden. In literis ad Regem Matthiam de dato Mersburg 10. 20. Febr. anno 1611. Ita quoque Rudolphus Imperator, à proprio fratre Regnis ac ditionibus exutus, cum in Electorum conventum anno 1611 Noribergæ habito, sumtus, ad sustinendam Imperatoriam dignitatem, postularet, Electores rem ad universos Ordines rejecerunt: responso Electorum ad Imperatoris propositionem de dato 17 Septemb. anno 1611. Idem anno 1623. in Conventu Ratisponensi, ab illis factum. Ubi, cum Imperator, ad tuendos Ungariæ fines, contributionem postularet: Sie möchten jhrer Mayest. mit treuhertzigem Raht und That zu handen gehen/ wie jhre Mayest. an der Türckischen Grentz unterhaltung mit einer erklecklichen Hülffe/ für dißmahl/ ohne eine Reichßversamlung/ umb der anzug hangender Gefahr willen/ succurriret werden möge. Sed ab Electoribus responsum est: Jhre Käyserl. Mayest. werde sie/ daß sie deroselben/ wie sie sonsten gerne wolten/ in diesem jhrem suchen/ dißmahl nicht entgegen gehen können/ allergnädist vor entschuldigt halten/ und jhr nicht zu wieder sein lassen/ dieses an die sämbtliche Stände des Heil. Reichs durch herkommene beliebige wege/ gelangen zu lassen. Lundorp. *Tom. 1. l. 6. Act. Publ.*

XCI. Patet ex hisce jam allegatis, in materia contributionum nullam plane solius Imperatoris esse potestatem, sed omne hoc negotium ab universis Ordinibus in Comitijs esse tractandum. Collectarum enim præcipuum requisitum est, voluntarius Ordinum consensus: hæcque

non

non minima pars libertatis Ordinum huc usque fuit, quam ut sartam tectam sibi reservarent, sæpe acceptis reversalibus sibi prospexerunt. Imo in tantum hac in re restricta est Imperatoris potestas, ut, si Ordines Imperij in collectam, certis terminis solvendam, consenserint, Cæsar solus, & propria auctoritate, ne terminum quidem solutionis mutare & coarctare possit, sed ubi necessitas id exigere videtur, adhibendus est Ordinum consensus. Prout factum anno 1567. quemadmodum ex ejusdem anni Recess. §. 20. videre licet.

XCII. Nec tamen & illud nobis ultimò prætereundum est, quod Imperator, sicut tributo onerare Ordines in ipsius potestate non est, ita nec à tributo, communi Ordinum consensu imperato, immunitatem, uni alterive, in reliquorum præjudicium concedere possit; sed si Ordines quidam in Imperio existant, quibus certis de causis immunitas concedenda videtur, communi Ordinum placito id fieri debeat. Ita anno 1542. Civitatibus Goßlar/ Mülhausen/ Northausen/ Wangen & Zell im Hammerßbach communi Ordinum consensu tributum fuit remissum. R. A. zu Speir *anno 1542. §. 97.* Verum nimis diu forsan hisce immorati sumus, revertamur jam in viam.

XCIII. Hospitationes militum, die Einquartirung/ non aliter quoque fieri debent, quam Comitiali, liberoque omnium Imperij Statuum suffragio & consensu. Art. 8. §. 2. supra nominati Instr. Pacis Cæs. Suec. Nec nova munimenta intra Statuum ditiones exstrui nomine publico, veterave firmari possunt, nisi consilio ac consensu omnium Ordinum, eod. §. dicti Instr. Pacis. Bello acquisita, non Imperatori sed Imperio accrescunt, nisi aliter inter Imperatorem & Status convenerit. Ordnung des Re-

gimentſ zu Augſpurg *anno 1500. Tit.* Wo dem Reich Glück und Sieg zuſtünden. Und ob uns Gott der Allmächtig Glück und Sieg/ als wir hoffen und bitten / verliehe / das der Hauptman / ſo verordnet werden ſoll/ mit deß Reichs Volck / etwas erobern / oder gewinnen / oder das ſich jemands an das Reich ergeben / und ſich dem Reiche Zinßbar machen wird / daſſelbig alles dem Reiche zu ſtehen / und dem verordneten Reichs Raht getrewlich überantwortet werden. It. R. A. zu Speyer *anno 1542. §. 38.* Denique ſi pax facienda aut ſtabilienda, hoc non à delegatis aliquot ſeparatim, ſed potius ab univerſis in conventu Proceribus fieri debet. *Sleid. l. 24.* Atque hoc etiam in nuperrimo Inſtr. Pacis Cæſar. Suec. diſerte cautum, pacem non aliter faciendam, quàm Comitiali liberoque omnium Imperij Statuum ſuffragio ac conſenſu.

XCIV. Nec bellum tantummodo nullum poteſt Imperator noſter abſque conſenſu Ordinum gerere, ſed etiam fœdus nullum cum alijs inire, ſive illi ſub Imperio ſint, ſive exteri, & alterius, quam Germanicæ nationis, citra Statuum Imperij aſſenſum, ipſi permiſſum. Handhabung deß Friedens/ Rechtens/ und Ordnungen zu Wormbs *anno 1495.* auffgerichtet. *Tit.* die Königliche Mayeſt. ſol keinen Krieg anfahen. Hinc cum Maximilianus, inſciis & inconſultis Statibus Imperij, fœdus cum Pontifice Rom. & Regibus Franciæ ac Arragoniæ, contra Venetos iniiſſet, & à Statibus Imperij anno 1509. in Comitijs Wormatienſibus auxilium peteret, illi præſtare recuſabant, quod citra eorum præſcitum ac conſenſum, contra Imperij recepta jura & conſuetudinem, ad fœdus & bellum acceſſiſſet. Ne autem iterum & ſæpius ad eundem lapidem impingeretur, & Imperator de rebus tam arduis, à quibus ſalus, vel

vel damnum reip. dependet, solus pro arbitrio disponere posset; Electores Capitulationi inseruerunt, ne unquam post hac Imperator inconsultis Electoribus, fœdus nomine Imperij pangat, *Capitul. Caroli 5. Ferd. aliorumq;*. Verum vigore Instrumenti Pacis Imperator non tantum Electorum consensum ad fœdus faciendum adhibere tenetur, sed id agendum Comitiali liberoque omnium Statuum Imperij suffragio. Atque hoc etiam hodiernus Imperator se facturum juravit, nisi publica salus & utilitas aliud exigat, & tum Electorum consensum adhibere sufficit. *§.10. Capit. Leopoldi.*

XCV. Ultimo loco nonnihil adhuc de Legatis dicemus, & quidem videbimus penes quem in Imperio nostro potestas mittendi Legatos, Imperij quidem nomine, consistat, atque hoc jure absoluto, finem disputationi nostræ imponemus. Vix est, ut fœdera ici, bella indici, in concordiam iterum coiri, aut ulla Reip. cum exteris negotia expediri sine interventu Legatorum possint. Raro enim conducit Reip. & Statui communi, ut Magnates & Principes ipsimet de negotijs Reip. tractent, & in familiari sint conversatione, quia ita facillime levi etiam de causa aut novum odium potest exoriri, aut acceptum vulnus recrudescere, vel unus alterve nimis familiariter sese gerens alteri contemtui esse. Interest etiam reip. ne vires subditorum enerventur, aut nimijs sumptibus Principum æraria exhauriantur. Fieret autem talis profusio, si Principes ipsi semper in conventibus illis diuturnis coram sese sisterent.

XCVI. Non quidem negamus, id quod ex historijs patet, sæpe unico belligerantium Ducum colloquio, milite ab utraque parte jam tum in procinctu & acie stante,

 pacem

pacem fuisse initam, imo uno die sæpe ab ipsis Principibus decisum, quod per solos ministros & Legatos pluribus annis fieri non potuit. Verùm rara hæc sunt, nec hodie forsan expectari facile poterunt. Docet enim experientia, dum ad componendas controversias ipsimet Principes convenerunt, ita sæpè exasperatos ipsorum animos, ut postea nunquam reconciliari potuerint. Utilius itaque rebuspubl. videtur, ne ipsimet Principes conveniant, sed illorum nomine mittantur Legati, qui nomine illorum res peragant.

XCVII. Hæc autem potestas mittendi Legatos in unaquaque republ. Summæ Potestati competit. Quia vero hæc in Imperio nostro soli Imperatori non competit, sed in Comitijs consistit, etiam potestatem mittendi Legatos penes illa esse necesse est. Sermo autem nobis est de negotijs ad universum Imperium spectantibus. Nam in particularibus negotijs non Imperatori modò, sed etiam cuilibet Ordinum jura Legatorum competere, in propatulo est. Qui etiam in Comitijs ubi de publica re agitur, Legatorum nomine indigitantur, & in Recess. vocantur Rähte/ Bothschafften und Gesanten. R. A. zu Augspurg *de anno 1500. Tit. 45. & passim alibi.*

XCVIII. At in re communi, & totum Imperium concernente Legati, non nisi omnium Ordinum & totius Imperij auctoritate, mitti possunt. R. A. zu Regensburg. *anno 1594. §. 43.* Ita cum Legatio ad componendas in Belgio turbas decerneretur, instructio non à solo Imperatore, sed simul à deputatis ad id, ex Ordinum numero, vi mandati à toto Imperio suscepti, concipi debuit. Sic enim scribitur. R. A. auff den Reichstag zu Regensburg. *anno 1594. §. 45.* Seind auch darauff erbietig mit

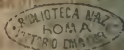
zu

zu ziehung / obberührter von Churfürsten / Fürsten und Ständen / deputirter auff die angedeute mittel / und weg / das unsrige dabey Väterlich und trewlich zu thun / und anzuwenden / auch mit denselben zugezogenen Churfürsten / Fürsten und Ständen / krafft gemeiner Reichßversamlung auffgetragenen gewalts / fürderlich zur berahtschlagung greiffen / wie und worauff die instructiones der Pacification und friedens tractation zurichten &c. Eademque instructio cum de novo corrigenda, & sub limam revocanda esset, non ex solius Imperatoris, sed Deputatorum quoque arbitrio id faciendum fuit. R. A. zu Regensburg *anno 1603. §.30.* Atque hoc antiquissimis reipubl. nostræ moribus conveniens esse, testatur Lehmannus *Chron Spir. lib. 2. c. 39.*

XCIX. Veluti autem nullos, de re communi Legatos Imperator solus mittere potest; Ita nec missos privatim solus audire debet, sed audiendi illi sunt in Comitijs ab universis Imperij proceribus. Lehmannus *Chron. Spir. lib. 7. cap. 124.* Hätten aber die Legaten bey der Käys. Mayest. und Ständen sämbtlich zuschaffen / so pflegen sie jhre credentz abgesondert an beyde Orht / als zu Käyserl. Mayest. Hoff / und dann zum Maintzischen Cantzler übergeben / und darauff benennen die Käyserl. Mayest. den Ständen eine Stund wann sie bey jhre Mayest. entweder Persönlich oder durch ein Außschuß pro negotij qualitate & Legati dignitate in Ihr Mayest. palatio die zu hören erscheinen sollen.

C. Tantum de nobilissimo hoc themate; non quidem pro materiæ dignitate, sed ingenij & virium facultate temporisque ratione, disseruisse sufficiat. Trinuni Deo, Omnipotenti & soli sapienti, sit laus & gloria in omnem æternitatem. Faxit idem summus rerum Arbiter, ut hæc, & in posterum omnia, in suam vergant gloriam,

tiam; patriæque si quod inde ad eam derivari potest, emolumentum. Tu vero, Lector benevole, si quid in hac materia humani passi sumus, aut forsan aliena nimis disputationi nostræ inseruimus, multaque huc pertinentia omisimus, hæc juvenili ætati, à qua hæc exercitij Academici gratiâ sunt profecta, condona

F I N I S.

